

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2019 30 stp

Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning

Sjølaksefiske – kultur, identitet og konflikt. Et case studie av underliggende årsaker til konflikter om naturressurser

How does social identity and LEK contribute to understanding natural resource conflicts – a case study of marine fisheries in Norway, still fishing for Atlantic Salmon

Guri Dyrset

Naturbasert reiseliv

Forord

Takk til alle som bidro til at jeg kom i mål med denne masteroppgaven. Det har vært en lærerik prosess. Takk til pappa som introduserte meg for sjølaksefiske, for alle turene på sjøen og i nota, for utallige turer med og uten traktor ned til sjøen, gjetting på antall kilo og fisk - og ikke minst å kjenne på sjølukta og spenningen.

Denne masteroppgaven hadde ikke kommet i mål uten mine to gode veiledere Stian Stensland og Lusine Margaryan – takk for ideer, kommentarer og innspill. Videre må jeg takke alle informantene som stilte opp, det var veldig hyggelig, interessant og lærerikt. Uten dere hadde ikke denne oppgaven vært mulig – heller ikke blitt som den ble.

Ellers takk til alle som har lest, kommentert og diskutert underveis og ikke minst til mine barn og familie som har holdt ut meg gjennom disse månedene. Nå kan vi endelig skifte diskusjonstema!

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Norges miljø- og naturvitenskapelige universitet

12. august 2019

Guri Dyrset

Sammendrag

Det har vært en nedgang i biologisk og kulturelt mangfold de siste tiårene og mye kunnskap om vår plass i naturen går tapt. Denne artikkelen ser på konflikter om naturressurser gjennom et case-studie av sjølaksefisket i Midt-Norge. Det har vært en stor nedgang i antallet sjølaksefiskere og denne tradisjonen og kultur er i ferd med å forsvinne. Sosial identitet og lokal økologisk kunnskap (LEK) brukes for å forstå og beskrive de underliggende årsakene til konflikter om naturressurser og hvordan dette påvirker en marginalisert gruppes kamp for å bevare egen identitet og kultur. Den diskuterer hvordan maktforholdet mellom ulike meningsbærere, forskning og forvaltning, fører til en eskalering i konfliktnivået. Studien argumenterer for at offentlig forvaltning og tidligere forskningsfokus på økonomiske og sosiale forhold får konsekvenser og fører til tap av kulturelle, tradisjonelle verdier og hemmer utvikling. Studien konkluderer med at sosial identitet er tilknyttet naturen gjennom kultur, historie og tradisjoner. Videre er det nødvendig med mer kunnskap og at sjølaksefisket i større grad tas inn i forvaltningen. Dette kan redusere konfliktnivået, heve kompetansen (LEK og vitenskapelig), bidra til nye løsninger og en gjensidig forståelse av bevaring av kulturelt og biologisk mangfold.

Abstract

It has become widely acknowledged that nature and its vital contributions to people, which together embody biodiversity and ecosystem functions and services, are deteriorating worldwide. There has been a decline in the total abundance of Atlantic salmon during the last three decades, and the tradition and culture of marine fisheries for Atlantic salmon are also disappearing. This article looks into conflicts around natural resources through a case-study of a small group of marine fisheries in Norway, still fishing for Atlantic Salmon (*Salmo salar*). Theoretical lens of social identity and local ecological knowledge (LEK) is used to understand the underlying causes and the complexity of a resource use conflict, how it affects a marginalised group of fishermen fighting for their rights, culture and identity. Further, this article discusses power relations, the interplay between management, science and the local culture, resulting in a conflict. The article shows that conflicts around natural resources are normally framed in economic, social or biological terms, whereas cultural and traditional values remain invisible yet powerful drivers of action. It concludes that more knowledge is needed in this field, and the marine fisheries culture should be included more in managerial and scientific decision-making. A more inclusive approach can contribute to mitigating conflicts, raising competence (LEK and scientific knowledge), finding new solutions and a mutual understanding for the preservation of cultural and biological diversity.

Innholdsfortegnelse

<i>Forord</i>	0
<i>Sammendrag</i>	1
<i>Abstract</i>	1
Innledning	4
Teoretisk bakgrunn	6
<i>Identitet og sosial identitet</i>	6
<i>Lokal økologisk kunnskap (LEK) og sjølaksefiskernes identitet</i>	7
<i>Maktforhold, konflikter og sjølaksefiske</i>	8
Bakgrunn	8
<i>Områdebeskrivelse</i>	8
<i>Utvikling av sjølaksefiske, nytt regime og konflikter</i>	9
<i>Tidligere undersøkelser og oppleieavtale</i>	12
Metode	13
<i>Datainnsamling</i>	13
<i>Analyse</i>	14
<i>Begrensninger og refleksjoner</i>	15
Resultat	16
<i>Identitet knyttet til natur, kultur og familie er sterk</i>	16
<i>Rettigheten blir et symbol for kultur og historie</i>	19
<i>Sjølaksefisket utfordres av maktforholdene</i>	20
<i>Det kommer frem ulike syn på bestander og forvaltning</i>	21
<i>Og et annet syn på oppleieavtalen</i>	23
Diskusjon og konklusjon	25
<i>Rettigheten til å fiske; LEK og sosial identitet</i>	25
<i>Sjølaksefiskets kultur er under press</i>	25
<i>Maktforhold og polarisering øker konfliktnivået; Ensidig forskning gir ensidige sjølaksefiskere</i>	27
<i>Konsekvenser for forvaltning og utvikling av næring</i>	29
<i>Konklusjon og anbefalinger</i>	31
<i>Begrensninger og videre forskning</i>	32
Litteratur – Referanser	33

Figurer og tabeller

<i>Figur 1</i> , Laksenot i Vinjefjorden	3
<i>Figur 2</i> , Sjølaksefiske i Vinjefjorden.....	5
<i>Figur 3</i> , Sjølaksefisket i Vinjefjorden	5
<i>Figur 4</i> , Case-området: Midt-Norge med Vinjefjorden, Trondheimsfjorden og Namsenfjorden (norgeskart.no)	9
<i>Figur 5</i> , Flere generasjoner på sjølaksefiske	24
Tabell 1, Oversikt over ulike aktører	10
Tabell 2, Oversikt over informanter.....	14

Om ikke annet er angitt er tabeller og figurer laget av oppgaveforfatteren.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide - sjølaksefiskere

Vedlegg 2: Intervjuguide - organisasjoner

Vedlegg 3: e-post mal for bekreftelse om avtalt intervju - fiskere

Vedlegg 4: e-post mal for bekreftelse om avtalt intervju - organisasjoner

Figur 1, Laksenot i Vinjefjorden

Innledning

I Melding til Stortinget nr. 14, Natur for Livet, vises det til at «mye av vår kultur- og naturarv forsvinner for hver dag som går» (Klima- og miljødepartementet, 2015, s. 141). Det har vært en nedgang i biologisk og kulturelt mangfold de siste tiårene og mye kunnskap om vår plass i naturen går tapt (IPBES, 2019; Pretty et al., 2009). Det har samtidig vært en halvering i bestandene av Atlantisk laks (*Salmo salar*) siste 30 årene (Forseth et al., 2017). Konfliktene i forvaltning og fordeling av laks kommer til syne gjennom media ved Norske Lakseelver som mener at sjølaksefiskerne «beskatter uten kunnskap og at sjølaksefisket må stoppes» (Pål Mugaas, 2018), mens Norske Sjølaksefiskere på den andre siden er «rykende uenig» og mener det er de som har tatt de største reduksjonene i beskatningen (Skjelde, 2019).

Det er gjort lite forskning på sjølaksefiske i Norge og ingen kvalitative studier for å forstå konfliktene sett fra sjølaksefiskernes og kystkulturens side. Konflikter knyttet til naturressurser blir ofte sett på som sosiologiske, politiske eller økonomiske, mens de underliggende årsakene er komplekse (E. Bennett et al., 2001; Colvin, Witt & Lacey, 2015; Harrison & Loring, 2014; Redpath et al., 2013). En tilnærming gjennom *sosial identitet* og *lokal økologisk kunnskap (LEK)* kan gi ny innsikt og bredere forståelse av disse konfliktene.

Turistfisket ble etablert på 1800-tallet da de første britiske pionerer inntok norske lakseelver rundt 1830. Samtidig ble kilenota tatt i bruk og effektiviserte laksefiske i sjøen. Lakserettene var viktige og ga verdifulle inntekter. Norske fritidsfiskere har tatt over mye av elvefisket og antallet fritidsfiskere har økt i takt med økt økonomi og fritid (Miljødirektoratet, u.å.-b; Stensland, Fossgard, Andersen & Aas, 2015). Det anslås at laksefisket i elvene, inklusive ringvirkninger, skaper en omsetning i lokalsamfunnene på 1260 millioner kroner hver sommer (Andersen & Dervo, 2019).

Sjølaksefisket har ikke hatt samme utvikling. Fisket i sjø er i hovedsak hobby og næringsfiske (Fangel, Andersen & Aas, 2008; Fiske, Baardsen, Stensland, Hvidsten & Aas, 2012). Det har videre vært en stor nedgang i antallet sjølaksefiskere grunnet nedgangen i laksebestandene, en lavere inntjening, en aldrende generasjon av sjølaksefiskere samt alternative muligheter for inntekt (Fangel et al., 2008). Omsetningen av sjølaksefisket er beregnet til rundt 20 millioner kroner (Fangel et al., 2008; Miljødirektoratet, 2016).

Sosial identitet kan brukes som tilnærming for å beskrive det totale bildet rundt naturessurskonflikter (Colvin et al., 2015), mens LEK er en ikke-vitenskapelig kunnskapsform som beskriver lokal og tradisjonell kunnskap (Rybråten & Gómez-

Baggethun, 2016). Denne studien argumenterer for at LEK er en del av sjølaksefiskernes sosiale identitet og bruker sosial identitetsteori og LEK for å diskutere sjølaksefiskernes syn på konfliktene om fremtidig fiske og forvaltning gjennom spørsmålene:

- 1) **Hvordan kan sosial identitet og LEK bidra til en bedre forståelse av sjølaksefisket som kultur og tradisjon?**
- 2) **Hvordan kan sosial identitet bidra til en bedre forståelse for konfliktene og maktforholdet mellom lokal og vitenskapelig kunnskap?**

Figur 2, Sjølaksefiske i Vinjefjorden

Figur 3, Sjølaksefisket i Vinjefjorden

Teoretisk bakgrunn

Sosiologiske, politiske og økonomiske interesser er ofte grunner til konflikter mellom ulike grupper, men det er også gjerne andre og mere komplekse årsaker til disse konfliktene. De underliggende årsakene kan eksempelvis være av kulturell karakter (E. Bennett et al., 2001). Konflikter om naturressurser og forvaltning defineres her ut fra Young et al. (2010) som situasjoner som oppstår når to eller flere parter har sterke motstridende meninger rundt bevaringsmål og forvaltning, og når den ene parten oppfattes å hevde sin interesse på bekostning av en annen. Konflikter i fiskerier og fiskerettigheter er ofte langvarige (Harrison & Loring, 2014), noe som kan skyldes at disse kulturene er veldig tradisjonelt orienterte (Miller & Van Maanen, 1979). Harrison og Loring (2014) sier at konflikter mellom grupper av fiskere/grupper og mellom fiskere og offentlig forvaltning kan være en indikator på institusjonelle mangler som kan true både selve ressursen, men også samfunnet og kulturen som er avhengig av den. Videre kan konflikter ødelegge tilliten mellom lokale interesser og myndighetspersoner, det kan undergrave kollektive handlinger og politisk vilje til problemløsning. Mangel på både formelle og uformelle institusjoner kan lede til konflikter ved en oppfatning av økt ulikhet og forskjellsbehandling mellom ulike grupper (E. Bennett et al., 2001). Det utvikles dysfunksjonelle konflikter som preges av at deltagerne motarbeider hverandre (Colvin et al., 2015; Stern, 2018).

Identitet og sosial identitet

Identitetsteorier hjelper oss å forstå hvordan vi oppfatter oss selv ut fra hvordan vi samhandler med andre i ulike situasjoner (Stern, 2018). *Personlig identitet* utvikles gjennom sosiale handlinger, mellommenneskelige forhold og oppfatning av vår *egen rolle* (Bryan, 2008; Clayton & Opatow, 2003). *Sosial identitetsteori* forklarer personers opplevelse av tilhørighet ut fra hvilken *gruppe* de tror de tilhører og gjenkjennes ved *sosial kategorisering* (Tajfel og Turner, sitert fra Bryan, 2008). De fleste avgjørelser tas i det daglige ut fra vår intuisjon, vurderingene som gjøres på bakgrunn av egne erfaringer og preferanse fungerer i mange tilfeller godt. Imidlertid kan dette hindre læring, innovasjon og problemløsning samt at man er forutinntatt overfor folk man er uenige med eller føler seg truet av (Stern, 2018). En gruppes sosiale identitet leder oss til å handle i samsvar med gruppens mål, verdier, tro og adferd (Stern, 2018). Mennesker utvikler naturlig ideer og stereotypier som påvirker hvordan vi samhandler med andre mennesker og grupper. Vi definerer oss som en gruppe, «inn-gruppe» mens vi ser de andre som en mer homogen «ut-gruppe» (Bryan, 2008; Tajfel,

Turner, Austin & Worchel, 1979). Folk definerer seg selv gjennom måten de knytter seg til naturen på (Clayton & Opatow, 2003); men det kan også være gjennom hvordan de ser seg selv i forhold til dyr (Plous, 1993). Naturen tillegges kulturelle, moralske og religiøse egenskaper og mennesker er avhengige av samspillet med naturen og dens villighet til å ofre seg for menneskene (Myers & Russell, 2003).

Lokal økologisk kunnskap (LEK) og sjølaksefiskernes identitet

Lokal økologisk kunnskap (Local Ecological Knowledge – LEK) brukes her om lokal og tradisjonell økologisk kunnskap, ikke-vitenskapelige kunnskapsformer (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). Lokal og tradisjonell kunnskap som *innhold* referer til informasjon som kan overføres fra en person til en annen (Berkes, 2015), eksempelvis lokal kunnskap om arter og utbredelse. Denne informasjonen svarer opp til naturvitenskapen om biologiske og miljømessige forhold (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). Lokal og tradisjonell økologisk kunnskap som *prosess* «er en måte å observere, diskutere og skape mening ut av ulike typer informasjon» (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016, s. 22). De lokales kunnskap er annerledes enn den vitenskapelige, både i innhold og uttrykk (Berkes, 2015). Dette innebærer en mer kulturell relativistisk tilnærming (Keesing, 1981) hvor man ser omgivelsene ut fra de lokales verdier og standarder. Deres forhold til natur kan også være formet av personlige verdier og egne interesser som ikke nødvendigvis er økonomisk motiverte, eksempelvis religion, historie eller familiære forhold (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016).

Historisk sett har vårt forhold til naturen hovedsakelig vært knyttet til interessene for og tilgangen til ressursene (Clayton & Opatow, 2003; Frank & Conover, 2015). Mennesker bruker adferd knyttet til natur og miljø som en bekreftelse på hvem de er og deres identitet knyttes opp mot naturen gjennom hva de engasjerer seg i (Ritov og Kahneman, sitert fra Clayton & Opatow, 2003, s. 4). Både egen identitet og hvilken kunnskap som er rådende vil dermed kunne påvirke konflikter om sjølaksefisket. Mennesker sammenligner sin oppfatning av egen identitet med responsen de får fra andre. Samsvar mellom egen identitet og respons oppleves positivt og bekreftende (Goffman, 1982). Derimot vil negativ respons føre til forvirring. Negative følelser kan videre medføre at man nekter å samarbeide, unndrar seg, forneker eller underkjenner situasjoner (Stern, 2018). Jo mer ens egen identitet er blitt bekreftet, dess mer fremtredende blir den og knyttes til forpliktelser og sosiale nettverk (Stern, 2018). Forventningen om å bli misforstått kan lede til at vi justerer våre forventninger eller tilpasser oss situasjonen og dermed lede til situasjoner der defensive holdninger hindrer samarbeid.

Maktforhold, konflikter og sjølaksefiske

Konflikter mellom lokale interesser, forskning og forvaltning stammer gjerne ut fra ulike maktforhold, politiske agendaer og hvilken kunnskap som råder (Berkes, 2012, 2015). Sosiale og kulturelle forhold kan i sammenheng med maktrelasjoner og holdninger være underliggende årsaker til konflikter (Redpath et al., 2013). Det foregår maktutøvelse i måten vitenskapen kontrollerer forskning og resultater. Både vitenskapelig kunnskap og lokal kunnskap kan brukes for å fremme egne politiske og økonomiske interesser (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). Videre er ingen produksjon og bruk av kunnskap uten politisk agenda eller økonomiske motiver (Weber, Belsky, Lach & Cheng, 2014). Forskning kan eksempelvis bli politisk ved at beslutningstakere anerkjenner forskning som støtter eget syn (Redpath et al., 2013). Vitenskapen kan dermed bidra til konflikter og glemme betydningen av egen rolle (Redpath et al., 2013; Weber et al., 2014). En bedre kontakt mellom disse miljøene kan bedre utfordringene knyttet til konfliktnivået (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). Sterke stemmer fra sportsfiskere, elveeiere og meningsbærere mener at sjølaksefisket bør reguleres ytterligere ned eller kjøpes ut (Liu, Olaussen & Skonhoft, 2011).

Denne studien diskuterer LEK som en del av sjølaksefiskernes identitet og hvordan dette kan sees i sammenheng med utfordringer, som bevaring av kultur og natur, i forvaltning av sjølaksefisket. Den bruker sosial identitets teori og LEK som underliggende årsaker til konfliktene om sjølaksefisket. Den diskuterer også hvordan maktforholdet mellom de ulike gruppene fører til eskalering i konfliktnivået, til en dysfunksjonell konflikt, og hvilke konsekvenser dette får for forvaltning og utvikling av næring.

Bakgrunn

Områdebeskrivelse

Trondheimsfjorden, Namsenfjorden og Vinjefjorden ligger i Midt-Norge og har lange tradisjoner for sjølaksefiske. Trøndelag er Norges nest største fylke i areal og det femte største i folketall med over 460 000 innbyggere. Det meste av befolkningen bor langs *Trondheimsfjorden* som er Norges tredje lengste fjord med 130 kilometer fra Agdenes til Hjellebotn. Sundet ved Agdenes er rundt fire km bredt (Haugen, 2019). Trondheimsfjorden har seks større lakseelver i tillegg til 30 mindre vassdrag med laks og er en viktig region for Atlantisk villaks (Fiske et al., 2012; Stensland, 2010). Rundt en fjerdedel av lakseturismen i Norge skjer i elvene rundt Trondheimsfjorden (Stensland, Fossgard, Kristiansen, Navrud & Aas, 2014). Det er i tillegg et betydelig sjølaksefiske i fjorden (Fiske et al., 2012).

Namsenfjorden er 35 kilometer lang og har ti lakseelver med Namsen som den største (Næsje et al., 2015). Namsen er et av de største og viktigste laksevassdragene i Norge (Thorstad, Fiske, Staldvik & Økland, 2011; Thorstad, Rikstad & Sandlund, 2006). *Vinjefjorden*, ligger helt nord i Møre og Romsdal er 50 km lang og elva Fjelna munner ut innerst i fjorden. Kjente elver som Driva og Surna tilhører her sidefjordene.

Figur 4, Case-området: Midt-Norge med Vinjefjorden, Trondheimsfjorden og Namsenfjorden (norgeskart.no)

Utvikling av sjølaksefiske, nytt regime og konflikter

Laksefiske i sjøen er en grunneierrett og gjelder for eiendommer som grenser til sjøen. På begynnelsen av 1990-tallet var det over tre tusen personer som fisket med kilenot og garn i Norge (Miljødirektoratet, u.å.-a), dette er redusert til 875 (Statistisk sentralbyrå, 2018) som i dag driver slikt fiske. Det er registrert 123 sjølaksefiskere i Trøndelag og 76 sjølaksefiskere i Møre og Romsdal. Det anslås at bruttoverdien av fangstene for sjølaksefisket er 20 millioner på landsbasis (Fangel et al., 2008; Miljødirektoratet, 2016). Prisene for laksen oppgis i intervjuene til å være fra kr 110,- per kg til oppkjøper og opp til kr. 200,- per kg. fra eget

utsalg. Foredling av laks gir bedre priser, her oppgis det fra kr. 400,- til kr. 500,- per kg. fra eget salg av røkt laks.

Laksefisket i elvene, inklusive ringvirkninger, skaper en omsetning i lokalsamfunnene på 1260 millioner kroner hver sommer (Andersen & Dervo, 2019). Mellom 64.000 og 81.000 registrerte sportsfiskere fisker laks i elvene (Stensland et al., 2015). Sesongen 2018 ble det i sjø fanget ca. 85000 laks, 323 tonn (Statistisk sentralbyrå, 2019b), mens det i elv ble fanget og avlivet ca. 77000 laks, 271 tonn (Statistisk sentralbyrå, 2019a). I elv ble det fisket totalt 99000 laks, i overkant av 22000 laks ble satt ut igjen.

Elvesiden er godt organisert med Norske Lakseelver som hovedorganisasjon og innehar betydelige ressurser, mens sjølaksefiskernes organisasjoner er mer på frivillig basis og med begrensede ressurser, se tabell 1.

Tabell 1, Oversikt over ulike aktører

Aktører/Organisasjoner

Aktører	Ansvarsområde
Norske Sjølaksefiskere, NSF	Næringsorganisasjon for sjølaksefiskere i Norge, 130 medlemmer. Sekretariat i deltidsstilling.
Norske Lakseelver	Næringsorganisasjon for rettighetshavere til fiske i elvene. Har fem fulltidsansatte i tillegg til prosjektstillinger. Representeres rundt 7000 fiskerettighetshavere i over 100 lakseførende vassdrag.
Elvene rundt Trondheimsfjorden ERT	Paraplyorganisasjon av elveieerlagene som hadde formål om å få laksen som ble tatt i sjøen opp i elvene ved en oppleieavtale der de kjøpte ut rettighetene til sjølaksefiskerne i Trondheimsfjorden i årene 2005-2009.
Miljødirektoratet	Det sentrale offentlige utøvende og rådgivende organet for forvaltning av laks i sjø og elv.

North Atlantic Salmon Conservation Organization (NASCO) ble etablert under konvensjonen om bevaring av laks i det nordlige Atlanterhavet i 1993. Norge er medlem sammen med blant annet Danmark med Færøene og Grønland, Canada USA og EU. NASCO vedtok i 1998 en føre-var tilnærming for forvaltning av villaks. Det har vært en

halvering av bestandene de siste 30 årene (Forseth et al., 2017) og fangstene er også betydelig reduserte både for sjø- og elvefisket. Grunnet nedgangen i bestandene og det vitenskapelige arbeidet av Vitenskapsrådet for lakseforvaltning (VRL) ble det satt nye bevaringsmål for laksen i Norge i 2009. Overgangen til en forvaltning basert på gytebestandsmål (GBM) har hatt store positive virkninger på bestandene (Forseth, 2019; Forseth et al., 2017).

«Gytebestandsmålet er mengden hunnlaks som må være igjen i elva etter fisket, for at maksimalt antall smolt kan produseres i elva fra hver årgang med gytefisk» (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, 2019). Det nye forvaltningsregimet fikk store innvirkninger for forvaltning av både sjølaksefisket og elvefisket og det er innført strenge reguleringer både i sjø og elv (Forseth et al., 2013; Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, 2019).

Miljødirektoratet (2016) skriver i sitt notat «Utfordringer knyttet til regulering av laksefisket – behov for avklaringer»:

Reguleringene har likevel, som forutsett i St. prp. 32, 2006-2007, generelt sett redusert sjølaksefisket mer enn elvefisket fordi sjølaksefisket i all hovedsak er et fiske på blandede bestander (et fiske der fisk fra flere ulike bestander/vassdrag beskattes), der hensynet til de svakeste bestandene som inngår i fangstene må vektlegges. (s. 2)

Dette har ført til at sjølaksefiskets andel av totalfangstene er redusert fra 60% til 40% i perioden 1993 til 2015. Miljødirektoratet (2016) oppsummerer utviklingen av konfliktene:

Vi er nå i en situasjon hvor sjølaksefiskerne i økende grad stiller spørsmål ved om reguleringene er innført med siktemål å omfordele fangst fra sjølaksefiske til elvefiske. På den andre siden stiller elveinteressene spørsmål ved om det er rimelig at en relativ liten gruppe fiskere, som bidrar lite i forvaltningen, fremdeles skal kunne høste en såpass stor andel av den gjenværende lakseressursen. (s. 3)

I oppstarten av denne studien, forsommeren 2018, ble det opprettet kontakt med NSF for gjennomføring av en spørreundersøkelse. Grunnet deres oppfatning av konfliktnivå ble ikke dette godt mottatt, og NSF ønsket ikke at det skulle gjennomføres en undersøkelse blant medlemmene. Deres oppfatning var at reguleringene av sjølaksefisket er innført med formål om å regulere bort sjølaksefisket og at tidligere forskning har medført stadig nye nedreguleringer av sjølaksefisket. De uttrykte at de ikke har tillitt til deler av forskning og forvaltning som de mener har sterke interesser i elvefisket.

Tørken sommeren 2018 førte til dårlige fiskeforhold i vassdragene og totalfangsten av laks i Norge viste en liten nedgang fra året før. Likevel ligger fangstene nært snittet de siste ti årene (Miljødirektoratet, 2019). Miljødirektoratet mottok en rekke henvendelser om at fisket i sjøen burde reduseres, men fiskereguleringene ble ikke strammet inn da overvåking i sjø og elv ikke ga tegn til svikt i mengden tilbakevandrende laks (Miljødirektoratet, 2019). For første gang på mange år ble det i 2018 rapportert om flere avlivet laks i sjø enn i elv (Miljødirektoratet, 2019) og konfliktene kom sterkere til syne gjennom media (Pål Mugaas, 2018; Skjelde, 2019).

Tidligere undersøkelser og oppleieavtale

I perioden 2005 til 2009 ble det inngått en avtale mellom grunneiere i elv og sjø som innebar oppleie av fiskerettighetene for sjølaksefisket i Trondheimsfjorden. Fiskerne avsto fra å fiske mot en økonomisk kompensasjon i perioden. Dette økte oppgangen av laks i elvene, gytebestandene økte og økonomisk tjente både grunneiere i elv og sjø på avtalen (Fiske et al., 2012). Avtalen ble inngått mellom Elvene rundt Trondheimsfjorden (ErT) og sjølaksefiskere i fjorden som en frivilling avtale mellom partene. Det ble høsten 2008 gjennomført en spørreundersøkelse blant alle sjølaksefiskere i Trondheimsfjorden, totalt 122 fiskere (Fiske et al., 2012). Vinteren 2008 ble det også utført en spørreundersøkelse blant alle som hadde fisket i med kilenot og garn i sjøen sesongen 2007 i hele Norge (Fangel et al., 2008). Begge disse undersøkelsene (Fangel et al., 2008; Fiske et al., 2012) viser at de fleste som driver sjølaksefiske i liten grad driver det som et næringsfiske. For majoriteten er det en hobby som gir god mat både til fiskeren selv, familie og venner, samtidig som man tar vare på tradisjoner og rettigheter. Noen driver laksefiske som en del av allsidig næringsvirksomhet, med egen foredling, videresalg til reiselivsbedrifter eller oppkjøpere. Hovedformålet i undersøkelsen (Fangel et al., 2008) var å belyse sjølaksefiskernes ulike syn på *reguleringer* av laksefiske. Undersøkelsene ble utført som kvantitative studier, men Fangel et al. (2008) finner at sjølaksefisket har en del aspekter som bør belyses gjennom kvalitative metoder. Særlig gjelder dette kulturell betydning, men også den økonomiske betydning som fisket har (Fangel et al., 2008). I etterkant av dette er det utført noen studier og arbeider med lokal økologisk kunnskap og samisk kultur for sjølaksefiske (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016; Ween, 2017).

Metode

Kvalitativ metode ble brukt for å vise hvordan sosial identitet kan være med å forklare naturressurskonflikter. Case-studiet går i dybden og fokuserer på flere personer eller grupper for å forklare årsakssammenhenger (Brunt, Horner & Semley, 2017). Dybdeintervjuer brukes for å beskrive og forstå hvordan mening gjør seg gjeldene i lokal kontekst, kan utløse tilfeldige funn og gi ny teoretisk innsikt (Sirakaya-Turk & Uysal, 2017). Semi-strukturerte dybdeintervjuer ble brukt for innsamling av data. Tilnærmingen er induktiv og fortolkende, vektlegger personlige erfaringer og søker en helhetlig forståelse (Sirakaya-Turk & Uysal, 2017). Kvalitativ metode er dermed egnet til å finne underliggende årsaker og avdekke nye emner som kan belyse dette studiet. Begrensningen med kvalitativ metode er at mye er basert på intervjuerens fortolkninger og et mindre utvalg og dermed kan det være vanskelig å generalisere (Sirakaya-Turk & Uysal, 2017). Man kan ikke generalisere på bakgrunn av et case-studie, men metoden er anerkjent og kunnskapen kan overføres og brukes i andre case-studier (Brunt et al., 2017).

Datainnsamling

Intervjuguidene (vedlegg nr. 1 og 2) ble utformet med utgangspunkt i Stenslands modell for faktorer som påvirker grunneiers målsetninger knyttet til bruk av fiskeretten. I tillegg ble Johannesens (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2015) utforming av intervjuguide brukt, en med spørsmål tilpasset sjølaksefiskerne og en for organisasjoner. Spørsmålene omhandlet tema som motiver for å fiske, ny oppleieavtale, planer for fremtidig fiske, konflikter og sjølaksefiske, syn på reguleringer, forvaltning og reiseliv. For organisasjonene var det i tillegg spørsmål om hvordan de jobbet med laksefiske i dag og deres hovedsyn.

Det ble gjennomført 12 intervjuer høsten 2018. Utvalg av informanter (tabell 2) ble gjort ved en kombinasjon av ulike strategier. En formålsutvelging (Creswell, 1998) hvor fokuset er på hvilke personer og tema man vil nå i forskningsprosessen er hensiktsmessig (Mehmetoglu, 2004). Sjølaksefiskerne er en liten gruppe og de bor spredt langs kysten. Det ble innledningsvis opprettet kontakt med personer i organisasjonene for å få innpass og aksept for å gjennomføre studiet (Ruddell, 2017). Informanter ble valgt ut gjennom deres tilknytning til sjølaksefiskerorganisasjonene og sjølaksefisket i Midt-Norge gjennom «snøballmetoden» (Sirakaya-Turk & Uysal, 2017). De to sjølaksefiskerne som ikke hadde tilknytning til organisasjonene ble valgt ut fra egen kjennskap til sjølaksefiske. Det ble også

utført intervjuer med to representanter for elveierorganisasjoner og deres syn. De to siste ble valgt ut fra kriteriene om at de har inngående kjennskap til lakseforvaltningen i Norge, i denne studien representerer de forskning og offentlig forvaltning. Det samlede datamaterialet inneholder mye informasjon og er tilstrekkelig for å belyse formålet med denne studien.

Tabell 2, Oversikt over informanter

Oversikt informanter

Informant*	Sjø, elv eller forvaltning	Alder
Karsten	Sjølaksefisker, NSF	Pensjonert, 60-70
Arne Johan	Sjølaksefisker, NSF	Pensjonert, 70-80
Stein	Sjølaksefisker NSF	Yrkesaktiv, 40-50
Arnt	Sjølaksefisker, NSF	Yrkesaktiv, 60-70
Thor	Sjølaksefisker, NSF	Yrkesaktiv, 40-50
Kristian	Sjølaksefisker, NSF	Yrkesaktiv, 60-70
Kåre	Sjølaksefisker	Yrkesaktiv, 60-70
Arnstein	Sjølaksefisker	Pensjonert, 70-80
Kjell	Elvene rundt Trondheimsfjorden	Pensjonert, 70-80
Reidar	Norske Lakseelver (NL)	Yrkesaktiv, 40-50
Nils	Miljødirektoratet	Yrkesaktiv, 40-50
Roger	Forskning	Yrkesaktiv, 50-60

**Alle informanter er pseudonymer*

Selve intervjuene ble gjennomført på informantenes hjemmebane. Norsk senter for forskningsdata (NSD) sine retningslinjer for konfidensialitet og anonymitet ble fulgt.

Analyse

I kvalitativ metode foregår datainnsamling og analyse parallelt. Dybdeintervjuer med tematisk analyse ble brukt i denne studien (Ruddell, 2017). Før, under og etter intervjuene ble det notert stikkord og tatt notater. Dataene ble transkribert ved hjelp av programmet Transcribe i januar 2019 og ført over i programmet NVivo for koding og videre analyser. Det ble først brukt deduktive koder (utledet fra intervjuguiden), men under arbeidet kom det frem behov for å gå over til induktiv og åpen koding (Dixon, Igo & McGuire, 2017). Intervjuene ble lest mange ganger og nye koder kom frem ettersom materialet inneholdt mye og rik informasjon. Kodene ble redusert ved å gruppere de i kodefamilier og kategorier ble utviklet (Nilssen, 2012). Til sist ble intervjuene analysert etter temaer og satt i sammenheng og

diskutert opp mot aktuell litteratur for å belyse studiens formål. Spørsmålene i intervjuguiden dekket flere områder og temaer enn studien vil gå inn på.

Begrensninger og refleksjoner

Grunnet konfliktnivået kunne ikke denne studien utføres som planlagt - en oppfølgingsstudie av undersøkelse utført av Stensland i 2008 (Fiske et al., 2012). Intervjuguiden og spørreskjema ble utformet med utgangspunkt i denne. Det ble i stedet besluttet å gjøre en kvalitativ studie med utgangspunkt i de spørsmålene som allerede var utformet i intervjuguiden. Organisasjonen (NSF) samtykket til dette. Alle informantene var menn i alderen 45-75 år, noe som også samsvarer med demografien blant sjølaksefiskere (Fangel et al., 2008; Fiske et al., 2012; Stensland, 2012). Representantene fra organisasjonene, forvaltning og forskning var de yngste i denne studien og representerte også de med høyest utdanning og vitenskapelig kunnskap om laks og forvaltning. Ved bruk av snøballmetoden kan begrensningene være at man anbefaler venner og andre som representerer samme syn og dermed vil ikke utvalget være representativt (Sirakaya-Turk & Uysal, 2017). To informanter, som ikke tilhørte organisasjonen, ble valgt ut fra eget kjennskap til området. Under intervjuene kom det frem informasjon om også yngre sjølaksefiskere, barn og naboer av fiskerne. De ble ikke intervjuet i denne studien.

Sjølaksefiskerne er en liten gruppe og selv om de blir anonymisert er miljøet gjennomskiktig. Dette kan påvirke hvor mye de vil uttale seg og hvordan. Alle intervjuene er gjennomført av meg som selv kommer fra Nordmøre og er oppvokst med sjølaksefiske. Kjennskap og kunnskap til tradisjonen og området ga innpass hos sjølaksefiskerne og mange forteller åpent om sine erfaringer og synspunkter. Dermed blir forfatterens identitet inkludert i datainnsamlingen og påvirker hva informantene forteller og måten de forteller dette (Johannessen et al., 2015; Ruddell, 2017). Samtalene gikk naturlig nok litt lettere før og etter det formelle intervjuet. Det kom frem synspunkter og tanker som de ikke ønsket skulle siteres, noe som må respekteres. Men det var påfallende hvor stor skepsisen til forskning og offentlig forvaltning var og frykten for at informasjon skulle «misbrukes». Det har vært en litt vanskelig prosess på et konfliktfylt område. Motsetningene og uenighetene var større enn forventet. I følge Kvale, Brinkmann, Anderssen og Rygge (2009) kan påvirkninger fra informanter og deltakere påvirke slik at forskeren legger vekt på noen resultater til fordel for andre, noe som igjen påvirker resultatet. Dette må forskeren være seg bevisst gjennom hele prosessen.

Resultat

Identitet knyttet til natur, kultur og familie er sterk

Historien om kystkultur, tradisjoner, familiens rolle og deres forhold til naturen kommer frem som viktige temaer gjennom intervjuene. Det historiske aspektet legges mye til grunn og kommer til syne opp mot familie, kultur og tradisjon. Det forteller hva som har hendt og hva som ligger til grunn for deres motiver for å fiske. Det er historier om stamfiskeanlegg og bevaring av laks og det er historie om selve fisket, redskapen og vedlikeholdet. Det er historie om lakserettene på gårdene og det finnes fangstdagbøker tilbake til 1800-tallet med historiske data. Det fortelles om fiskeoppkjøpere, sommergjester og et laksefiske som hadde stor økonomisk og sosial betydning for gårdene. Det å bringe tradisjonene videre oppleves som viktig. Lokal kunnskap om laks er opparbeidet gjennom flere generasjoners fiske og knyttes til deres identitet gjennom familie og laksefisket som del av denne historien.

Sjølaksefiskeren Karsten var særlig opptatt av klekkeridriften familien hadde bidratt til. Han snakket om samarbeid med elvene og de øvrige sjølaksefiskerne, om hvordan de hadde vært organisert med laksestyret for regionene og hvor de hadde bidratt med lakseskatt som igjen ble brukt til kultiveringsarbeide. Faren var en pioner i det lokale laksestyret og mottok kongens fortjenestemedalje for sitt kultiveringsarbeide. En annen sjølaksefisker, Kåre, viste også til at det hadde vært drevet med settefisk nedenfor huset på gården. Dette viser at sjølaksefiskemiljøet tidlig var sterkt involvert i kultiveringsarbeide i Trondheimsfjorden. De lokales kunnskap om laks både i forhold til laksen og ulike fiskemetoder, men også om leveområder, og hvilke forhold som påvirket bestandene, skapte stort engasjement og en sterk tilknytning til laksen. Det hadde vært et samarbeide mellom elv og sjø rundt dette, men etter ny innlandsfiskelov opphørte samarbeidet da det ble forbud mot å blande bestandene i fjordsystemene. Karsten lo godt av historien da han forklarte:

Så hadde jo laksestyret det der settefiskanlegget vet du, som regulantene var pålagt da de regulerte Gaula. Og da ble rogn henta her, fra fjorden, og satt ut.... Så det er jo veldig lystig da... Jaja, men det er jo sånn at nå... all laks, alle genene kommer fra elva her, stort sett, i hele Trondheimsfjorden.

Tidligere hadde klekkeriene og laksestyrene samarbeidet med flere av elvene, levert rogn og fiskeyngel og samarbeidet med å få opp laksebestandene i fjorden og de elvene som slet med lave bestander.

Det kulturelle ved kilenotfisket, kystkulturen trekkes frem som en verdi som må ivaretas. Det oppleves at denne kulturen ikke er verdsatt eller har aksept og at det er lite kjennskap til sjølaksefisket både i lokalsamfunn og i samfunnet for øvrig. De opplever at høstingstradisjonen og sjølaksefiskets bidrag veldig ofte trekkes frem negativt og i sammenheng med reguleringer av sjølaksefisket. Sjølaksefiskerne viser selv til verdier av å bevare kulturen og historien og bringe denne videre til kommende generasjoner. Drivkraften er i hovedsak tradisjonen, ikke økonomien. Sjølaksefiskeren Kristian, som har nedbetalt anleggene sine, sier det på denne måten:

Men drivkraften faktisk, det er som du forteller, at det er en kjekk sak å drive med, forventningene og alt det der. Jeg hadde nok satt min laksenot enda om det bare skulle være for matfisk [...] faktisk ja, tradisjon tror jeg kommer veldig høyt. Det er faktisk ikke pengene som driver meg på dette her.

Verdiene som de selv har vokst opp med, slik som jakt, fiske og høsting av naturen ligger til grunn for deres verdisyn og identitet. Matproduksjon, rene råvarer og tilgang til naturressursene er sentrale og ligger til grunn for deres forståelse og respekt for naturen. Alle sjølaksefiskerne er blitt introdusert til aktiviteter som jakt og fiske i barndommen gjennom egen familie og en kultur for høstingsbasert friluftsliv. Deres egne opplevelser vises i en respekt for og tilknytning til laksen, både i forståelsen av laksen som art og deres egen fasinasjon. En av sjølaksefiskerne, Thor, mener at laksen er «*fantastisk vakker*» og andre viser til spenningen med å se etter laksen i nota. Flere av sjølaksefiskerne har selv hatt egne auregarn i ung alder, har nær tilknytning til sjø og båt og har gjerne holdt på med eget notfiske siden 12-13 års alder sammen med søsken. Denne opplevelsen fra Karstens barndom viser den nære kontakten og relasjonen mellom familie, laks og barndom:

Nei, for at, når jeg har holdt på med dette her i 60 år da vet du, og broren var jo med da vet du. Vi hang over ripa og kika nedi da, en 6-7-8 år, hvis det var helt stille... Han lager jo lyd laksen! Jojo, vi hørte det vet du. Vi stoppa motoren og lina, og da vi hang over der, så hørte vi jo. Det var jo sånne lyder den lagde, det er redsel det. Det er det ingen som har tenkt på. Det er klart at når du holder på å fiske, så er det jo redsellyd da. Stress.

Sjølaksefiskernes tilknytning til jakt og fiske og særlig sjølaksefisket fra barndommen, mange års fiske, ligger til grunn for deres ønske for fortsatt å fiske. Det er egen oppvekst hvor de har blitt introdusert til laksefiske i ung alder og fått dette «*inn i blodet*» som den pensjonerte sjølaksefiskeren Karsten uttrykker det. Selv uttrykker han det slik som at de har holdt på med laksefiske i «*all tid, fra jeg var 6-7 år*». Arnstein, en annen sjølaksefisker uttrykker at det «*sitter i genene*». Flere av de pensjonerte sjølaksefiskerne virker til å synes det er vanskelig å slutte med notfisket og uttrykker ønske om å fortsette så lenge de kan og har helse til det. Dette kan beskrives ved måten Arnstein uttrykte det når han fikk tilbudet om å fortsette med laksefisket igjen:

F*** tenkte jeg, Dette har jeg vært borti før. Det er mye slit... Men fristelsen vart for stor likevel, for alltid når det begynner å nærme seg perioden at det er lov, da er det nesten som en feber i kroppen. Akkurat som i jakta. Da blir man bare gående der.

Det er fra egne fedre og besteforeldre de selv har lært og fått interessen for notfiske. De har vært med som små og opplevd nærheten og samarbeidet mellom generasjoner. Det vises til et samhold og et samarbeide hvor barna fikk være med og hvordan man arbeidet sammen i familien. For de som leier retten kan det være nære relasjoner og samarbeid med brødre om fisket, det kan være at de fisker sammen eller at de deler på retten. For andre er det slik at de leier av naboer som ikke har tradisjon for å utnytte lakseretten selv, men at deres egen familie har hatt interesse av å holde denne tradisjonen. De familiære motivene er sterke og det å være tilgjengelig for familien, ha frihet til å kunne hjelpe barna og barnebarna samtidig som å ta vare på og bringe videre sine egne verdier og tradisjoner er viktig. Ved å jobbe på gården har de en nærhet til familien og egne barn i oppveksten, dette har en verdi da de kan ta en større del av familiens liv enn om de hadde jobbet utenfor gården. Arne Johan uttrykker ønsket om å videreføre dette til egne barn og barnebarn på denne måten:

Men det har også stor betydning for, ja, jeg var jo med siden jeg var bitteliten. Og ungene mine var med på sjøen også siden de var små, og nå er barnebarna med på sjøen. Og da gjør du ting sammen, det å være sammen med noen i en båt, bare en eller to personer, da snakker du fritt. Og likeens når du steller nøtene om fredagskveldene når du tar dem opp, så var det sosialt, da var det tre generasjoner som arbeidet sammen. Ikke bare det, når dem bant not så satt vi og la i "notnål", og så fortalte de som var voksne historier, oppe på et loft som var oppvarmet med vedovn.

Planene for fremtidig laksefiske legges med tanke på at etterkommerne skal være en del av disse planene. Familien står veldig sterkt både i eget fiske og det å ta vare på familien fremover, både økonomisk og ikke økonomisk og det å sikre disse jobber og muligheter. Under intervjuene vises det til at de forvalter gården, de eier den ikke, og de skal videreføre gården og verdiene til kommende generasjoner. Likevel uttrykker de bekymring for rekruttering til sjølaksefisket og at de yngre ikke har interesse av dette grunnet det tunge arbeidet, reguleringer og økonomi. Flere uttrykker at de føler seg ensomme i sitt arbeide med sjølaksefisket. Tidligere var det mange fiskernaboer, oppkjøpere og et større sosialt fellesskap rundt sjølaksefiske.

Rettigheten blir et symbol for kultur og historie

En annen historie er den om rettigheten til å fiske og kampen for dette. Det å hevde sin rett er et viktig tema som kommer til syne hos sjølakserettighetshaverne. Det å hevde sin rett for ikke å miste lakseretten som er en verdi for gården og familien, kommer frem som en grunn for sjølaksefiskernes motivasjon for å opprettholde fisket. Deres identitet knyttes til historien rundt rettighetene og bevaring av verdigrunnet for gården og familien. Noe dette sitatet fra Birger kan illustrere:

Det er jo litt spesielt at laksen og retten til å fiske laks, det er jo nevnt helt tilbake til midt på 1200-tallet, Magnus Lagabøter og videre fremover [...] Mye av dette er jo grunnlovbestemt, rettigheten er grunnlovbestemt, så det er ikke bare å fjerne det [...] For da står det klart og tydelig at da kreves det en økonomisk kompensasjon [...] Men det er spesielt med gården her, vi hadde ingen sjørett før, for den var tatt bort med avgrensning mot sjø, så vi hadde ingen strandlinje vi kunne utnytte. Det var en delingslinje som holdt det ut fra hovedbølet. Men nå er jo den biten kjøpt tilbake, så nå har vi sjørett gjennom eiendommen [...] Så det er litt, jeg synes det er litt artig. Derfor er kampen min såpass ivrig på det da, for jeg mener at det oldefaren min kjøpte i århundreskiftet 18-19 hundretallet og frem til i dag, når jeg tenker på verdien, så betalte de mer for den laksevorprettheten enn hva de gjorde for gardsbruket på 35 dekar innmark og vel 100 mål utmark. Det hadde stor betydning. For laksen den tiden hadde stor verdi i forhold til det som var produsert innen landbruk [...] men det som jeg sier da, og det har jeg sagt til ungene mine - viktigheten for meg er verdigrunnet i ressursen vi egentlig skulle hatt tilgang til her da...

Selv om tiden endrer seg, og ikke alle har anledning til å drive med sjølaksefiske lenger, er det viktig å sikre verdiene av denne rettigheten og det at den ikke kan fjernes uten kompensasjon. Det vises også til rettigheten i elv, denne er på lik linje med sjø en grunneierrett. Disse må behandles mer likt av forvaltning og forskning og det bør være en respekt for sjølaksefiskernes rettigheter. Det å sikre rettigheten er også et av hovedformålene til organisasjonen, noe som kan illustreres ved at den viktigste oppgaven som NSF oppga for sitt arbeide er det å sikre rettigheten og at ressursene som organisasjonen har til rådighet i hovedsak brukes til dette.

Sjølaksefisket utfordres av maktforholdene

Hovedorganisasjonen til sjølaksefiskerne (NSF) uttrykte sterk skepsis til forskning og forvaltning, så sterk at de ikke ønsket at deres medlemmer skulle delta i en spørreundersøkelse om sjølaksefiske. Dette ble begrunnet med at all tidligere forskning hadde slått ut negativt for sjølaksefiskersiden. Spesielt negativt var den økonomiske beregningen av sjølaksefisket betydning og hvordan de mente dette har virket inn på fordeling og forvaltning av laksen. Organisasjonen fryktet at resultater fra en ny undersøkelse ville føre til ytterligere reguleringer og negative holdninger overfor sjølaksefisket og uttrykte at de ikke har tillit til forskning og forvaltning. Thor uttrykker det på denne måten:

Forskere, forvaltere og byråkrater er ikke objektive [...] vi oppfatter at elveorganisasjonene... og deler av forvaltning... og deler av forskningen ønsker å fjerne sjølaksefisket, eller begrense det så mye som mulig.

Det høye konfliktnivået kan videre beskrives ved eksempler fra to av sjølaksefiskerne som forteller om kontroller av sjøfisket med det som kalles «kanonførende fartøy». Dette virker sterkt provoserende og bidrar til å forsterke konfliktnivået. Det varsles om søksmål og det å ta saken til media for å forsvare sine rettigheter, noe som viser et høyt opplevd konfliktnivå. Sjøfisket opplever at det foregår ulovlig fiske i elvene som de mener det ikke føres kontroll over samtidig som de selv opplever å bli kontrollert og regulert.

Økonomi og ringvirkninger kommer frem som et tema under alle intervjuene med sjølaksefiskerne. De viser til at elv påberoper seg å bidra mer til samfunnet enn sjølaksefisket, at flere elveierorganisasjoner har vedtak på at sjølaksefisket skal bort og det må være en

gjensidig respekt for rettigheten i sjø og elv. Sjølaksefiskeren Karsten mener at i et demokrati skal man ikke bare ta vare på de som tjener mest og sammenligner dette med andre svake gruppers rettigheter i samfunnet. Arne Johan uttrykker også liten forståelse for at sjølaksefisket skal slutte fordi de tjener minst. Sitatet fra Stein kan beskrive dette:

For å si det sånn, det som har vært i mange år nå, det føler jeg er at det er flere elveorganisasjoner som har vedtak på at sjølaksefisket skal bort. Det har jeg ikke sansen for, ikke i noen sammenhenger i samfunnet. Man må akseptere at det er elverettighetshavere og grunneierrettighetshavere i sjø, vi har alltid hatt den retten. Og hvorfor man skal «forfordeles» med å prøve å gange opp verdien i laksen i elv i forhold til sjø.

Flere av sjølaksefiskerne mener det har vært for dårlige til å ta seg betalt for laksen. Sjølaksefiskeren Karsten uttrykte litt trist at «*vi kan til det sjøl*» og viste til at de ikke har tatt seg godt nok betalt for laksen, noe som har resultert i argumenter om dårlig økonomi og som nå brukes mot dem. Men det kommer også frem synspunkter om at også sjølaksefisket gir ringvirkninger lokalt ved bidrag til reiselivsbedrifter, salg til restauranter og foredling. De mener det er et stort potensiale og stor etterspørsel etter laksen. Den store utfordringene er tilgangen til ressursen, den korte fisketiden og usikkerheten for fremtiden. Dette gjør at det ikke er mulig for sjølaksefiskerne å satse eller utvikle næring.

Sjølaksefiskerne forsvarer sine rettigheter overfor sportsfisket og elveeierorganisasjonene, men viser til samarbeide lokalt mellom elv og sjø. Sjølaksefiskerne uttrykker at de ikke blir hørt, at det er elveeier og sportsfiskeinteressene som råder både innen forvaltning og forskning. De uttrykker at de ikke får komme med sine synspunkter og delta i forvaltningen av laksen. Videre viser flere sjølaksefiskerne til nære relasjoner mellom Norske Lakseelver og representanter fra forskning og offentlig forvaltning, et samarbeide med intensjon om å fjerne sjølaksefisket som har pågått over lengre tid.

Det kommer frem ulike syn på bestander og forvaltning

Det har vært en halvering av laksebestandene de siste 30 årene, men likevel virker det å være en noe ulik oppfatning mellom sjø og forvaltning om dette. Sjølaksefiskerne vurderer bestandssituasjonen ut fra sin egen situasjon, forhold lokalt, er generelt mer optimistiske til utvikling av bestandene og for sjølaksefisket. En sterk nedgang i antall nøter fører til en

lavere beskatning, men også økte fangster for de som er igjen. Flere opplever at det er mye laks i sjøen og viser til egne observasjoner, slik som Arnstein:

Nei, det er egentlig mer fisk nå synes jeg enn hva det var da, det er jeg ikke i tvil om. Slik som i fjor, da var det kjempefine forhold den første uka [...] det var vel noenogåtti fisker når jeg så etter nota, i en vending. Så da var det kjempebra. Så det er ikke det at det ikke er laks, nei. Laks er det. Men de vil vel ha til at det ikke er det, for å prøve å få resten av det som er igjen også opp i elva.

Informantene fra forskning og forvaltning viser til en *reell* nedgang i bestandene og at vitenskapelige kunnskap støtter dette. Forskeren Roger mener det er en ubalanse i forholdet mellom elv og sjø. Sjølaksefisket har vært opptatt av å holde på regelverket som det en gang var, ikke fulgt helt med i timen om den nye forvaltningen og dermed maler seg inn i et hjørne. Elvesiden har institusjonalisert forhold som løpende rapportering og midtseasonsevalueringer, mens sjølaksefiskerne holder på som før. Dette bidrar til frustrasjon og gjør forholdene vanskeligere. Som beskrevet i sitatet fra forskeren Roger:

Men akkurat rundt dette med sjølaksefiske så er det dette med maktforholdene som er ganske ulike, kanskje også en litt ulik virkelighetsoppfatning og en ulik forståelse av situasjonen. Men jeg tror kanskje maktforholdet og den ulikheten som mange føler, bidrar til at det oppleves som veldig frustrerende å jobbe for å fremme eller ivareta sjølaksefisket [...] Dette tror jeg er noe av det som gjør det vanskeligst, samtidig med at [...] de ikke har fulgt med helt i timen når det gjelder å følge opp en del av de tingene som er blitt institusjonalisert på elvesiden. De har vært veldig opptatt av å holde på regelverket slik det engang var.

Flere av sjølaksefiskerne er bekymret for overfiske i elvene og at F&S (fang og slipp) ikke er til gode for laksen, de er også opptatt av nedgangen i bestandene og at elvene er viktige for gyting og rekruttering. De er av den oppfatning at elveeirenes ødeleggelse av elvene, kraftutbygging, industri og uttak av grus og gytegrus har ødelagt for laksen og deres leve- og gyteområder i elv. Sjølaksefiskeren Karsten mener det er dette som har ført til nedgangen i bestandene og videre at det nå er sjølaksefisket som må betale for dette med de strenge reguleringene de er påført, noe som oppleves som urettferdig. Det kommer også frem at de mener de er gjort til syndebukkene for problemene med de svake bestandene. De mener

de blir beskyldt for å høste uforsvarlig og ukritisk mye og være til skade for laksebestandene. Sitatet fra Kåre kan belyse dette:

Det rare er at det før i tiden så var det mange hundre nøter rundt fjorden her, nå er det fire. Enda så er vi en trussel for villaksen!! [...] Det har alltid vært stengt 3 dager i uka i sjøen for at laksen skal gå i elva og gyte. Men det hjelper ikke det når de står og tar den opp og ødelegger den, det er problemet!

Sjølaksefiskerne er opptatt av at det ikke er deres skyld at bestandene går ned og mener at de urettmessig får skylden for dette. Årsakene til nedgangen skyldes i hovedsak forhold i havet, forhold i elvene, overfiske i elvene, stress og sykdommer som følge av F&S og oppdrettsnæringen sin negative påvirkning på bestandene. Selve fisket reguleres av offentlig forvaltning (Miljødirektoratet), men de mener elvesiden (både forskning og organisasjon) får det til å fremstå som at det er sjølaksefisket som er grunnen til nedgangen. Det er eksempelvis ikke sjølaksefiskernes skyld at det er dårlige forhold i en del lakseelver, men at noen elver og bestander blir brukt av vitenskap og forvaltning på en urettmessig måte. De viser også i større grad til naturlige svingninger og at de *«har gått gjennom sånne bøyger tidligere»* som sjølaksefiskeren Kristian uttrykte.

Og et annet syn på oppleieavtalen

To sjølaksefiskere mente at oppleia var skadelig for sjølaksefisket i Trondheimsfjorden. Den førte til økt beskatning i elvene og videre til at sjølaksefisket ble regulert ned på grunnlag av de beregningene som ble gjort på verdiskaping og ikke biologiske forhold. Flere sjølaksefiskere viste til at de hadde vært med på avtalen, men gått tilbake til å fiske igjen etter avtalens slutt. Arne Johan hadde benyttet anledningen til å legge om driften på gården for pengene han fikk for ikke å fiske. Karsten hadde holdt igjen ei not og fisket noe i perioden. Stein hadde ikke hatt lyst til å være med på oppleia, men de han leide rettigheten av hadde ønsket det. Kåre som ikke var med på avtalen var veldig tydelig på at dette var skadelig for sjølaksefiskerne:

Mange angret jo... Mange rundt fjorden her som angret på at de solgte. Men det er klart, når det kommer en kontrakt og du får så og så mye penger på bordet, på kontoen din uten å gjøre en dritt, det virker jo veldig greit. [...] Det du gjør det er å si fra deg

retten. Og svekker den grunnlovsretten vi har på fiske, det er jo en rett som er nedfelt i grunnloven. Så det er klart at kortsiktig tenkt...

Informanten Kjell fra ErT viser til at grunneierne i sjø var veldig positive til avtalen, at de var glade for å slippe slitet med fisket. Det var også mange som leide bort rettighetene sine og de fikk bedre betalt med oppleia. Kjell mente det er mange grunneiere i elv som ønsker en ny avtale, men mente det må skje i offentlig regi. Oppleia ga et økonomisk bilde på at laksen har større verdi i elva og det var en fair måte å kompensere for sjøfiskerettigheten på. Avtalen økte attraktiviteten og fangstmulighetene i elva. Roger (forsker) og Reidar (NL) fremla at dette er en fornuftig måte å løse en konflikt på, det at grunneierne får kompensert for rettigheten. Roger sa videre at utfordringene var at det kunne ramme kystkulturen og sjølaksefiskets kultur.

Det kommer altså frem ulike syn på oppleie fra sjø og elv under disse intervjuene. Både sjølaksefiskerne og den lokale elvesiden påpekte at oppleieavtalen hadde en sammenheng med de reguleringene som ble gjort og viste til at det lå økonomiske interesser til grunn for direktoratets reguleringer.

Figur 5, Flere generasjoner på sjølaksefiske

Diskusjon og konklusjon

Denne studien bruker sosial identitet og lokal økologisk kunnskap (LEK) som tilnærming for å se på det mer komplekse bildet i naturessurskonflikter og maktforholdene om fiske og bevaring av laksen som ressurs. Resultatene viser at sjølaksefiskernes kamp for rettigheten henger sammen med sosial identitet og lokal økologisk kunnskap mens den økonomiske betydningen er mindre viktig. Sjølaksefisket som levende kultur er under press. Kampen for å opprettholde rettigheten kommer frem som et viktig trekk for å forsvare familiens verdi, deres historie og kultur. Resultatene viser også at maktforholdene bidrar til en ytterligere polarisering i konflikten hvor det er store ulikheter i synet på både forskning og lokal og offentlig forvaltning. Funnenes betydning for bevaring av sjølaksefiskets kultur og identitet vil nå videre diskuteres.

Rettigheten til å fiske; LEK og sosial identitet

Denne studien viser at konfliktene om sjølaksefisket er komplekse og handler også om identitet, kunnskap om natur, tradisjoner og historie. Den økonomiske betydningen, sjølaksefiskets bidrag til livsgrunnet langs kysten, førte til stor aktivitet og engasjement hvor LEK ble en del av sosial identitet. Dermed blir de underliggende årsakene til hvorfor sjølaksefiskerne kjemper for sine rettigheter familiære forhold, historie, natur og gård; deres identitet.

Sjølaksefiskernes sosiale identitet og tilknytningen til LEK er formet av verdier og interesser som ikke nødvendigvis er materielt eller økonomisk motiverte (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). Dette gjør at de fortsetter å fiske, er opptatt av å opprettholde tradisjonene og sin egen identitet som sjølaksefiskere. Rettigheten knyttes til sosial identitet gjennom at man er medlem av familien, men den knyttes også til gruppedlemskapet av sjølaksefiskere. Med denne rettigheten følger også historien om generasjoners kamp for tilværelsen og for videreføring av deres opparbeidede kunnskap og tradisjoner gjennom LEK.

Sosial identitet og betydningen av LEK er på denne måten viktige momenter å ta med seg når man skal forstå sjølaksefiskernes syn på eget laksefiske og konfliktene om laksen.

Sjølaksefiskets kultur er under press

Sjølaksefiskerne uttrykte et sterkt ønske om å bringe egen historie og tradisjoner videre. Det å *videreføre tradisjoner* kommer frem som en viktig verdi som kan sees i sammenheng med *sosial kategorisering* – som leder til at man handler i samsvar med gruppens mål, verdier, tro og adferd (Berkes, 2015; Stern, 2018; Tajfel et al., 1979). Dette

kommer til uttrykk gjennom kampen for å opprettholde rettigheten som er sterk og synes å være formet av personlige verdisyn og egne interesser, slik som historie og familiære forhold (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). Resultatene samsvarer dermed med tidligere studier som finner at tradisjoner og det å hevde rettigheten fremstår som sterke (Fangel et al., 2008), men resultatene gir også en dypere innsikt i hvorfor disse motivene er så fremtredende.

Da laksestyrene ble lagt ned og klekkeridriften opphørte på begynnelsen av 90-tallet mistet mange sjølaksefiskere muligheten til å delta i kultiveringsarbeide. Sjølaksefiskernes engasjement for å bevare laksestammene og kunnskapen var knyttet til LEK og gruppens identitet. Dette kan sees i sammenheng med Clayton og Opatow (2003) som hevder at der det er interaksjoner mellom mennesker og dyr, der vil det også oppstå en identitet og tilknytning til natur og dyr. Videre kan det også sees i sammenheng med tidligere studier (Harrison, Kochalski, Arlinghaus & Aas, 2018) som finner sterke psykologiske og sosiale aspekter ved samarbeidet om bevaring og kultivering av laks, noe som gir mening ut over det å produsere fisk. Det er ikke fangstene eller økonomi som driver arbeidet, men det å ta vare på laksen og å gjøre noe betydningsfullt. Bekreftelsen fra samfunnet på at kultiveringsarbeide ble anerkjent (i form av at det ble belønnet med kongens fortjenestemedalje) viser at det var samsvar mellom egen oppfatning og responsen de fikk fra andre, noe som oppfattes positivt og bekreftende (Goffman, 1982; Harrison, Kochalski, et al., 2018). Mens derimot en avslutning av denne praksisen oppfattes som en negativ respons og kan føre til negative følelser og defensive holdninger som igjen hindrer samarbeid og utvikling (Stern, 2018). Som Harrison, Rybråten og Aas (2018) finner så foregår det en kunnskapsoverføring mellom lokal økologisk kunnskap og vitenskapelig kunnskap i klekkerier som er verdifull for forvaltning og forskning. Dette kan dermed overføres til betydningen av at medvirkning også er viktig for sjølaksefisket. Medvirkning er viktig for gjensidig kunnskapsoverføring, at også sjølaksefiskerne skal ha mulighet til å ta inn over seg vitenskapelig kunnskap, samtidig med at deres lokale kunnskap skal kunne tas inn i forvaltningen.

Laksefisket i dag er ikke til skade for bestandene (Forseth, Thorstad & Fiske, 2019), det reguleres av offentlig forvaltning, men det er konflikter om fordelingen av fangst og fisketid. Utfasing av sjølaksefisket og lav økonomisk verdiskaping er temaer som diskuteres (Miljødirektoratet, 2016), men for å bevare kulturelt og biologisk mangfold og kunnskap om vår plass i naturen skjer ikke dette nødvendigvis gjennom økt økonomisk vekst. Kulturen og tradisjonen – historien, har en verdi i seg selv som bør ivaretas slik at det blir lønnsomt for de som driver dette fisket.

Lokal og tradisjonell økologisk kunnskap er ikke bare forbeholdt urfolks rettigheter, det er også lokalbefolknings lokale og tradisjonelle kunnskap (Berkes, 2015; Gómez-Baggethun, Corbera & Reyes-García, 2013). Paralleller kan trekkes til andre studier og caser (Bogadóttir & Olsen, 2017; Krattum, 2019) – hvor kultur og identitet knyttes til tradisjonene selv om det hverken er nødvendig økonomisk eller for å fø befolkningen. I tillegg oppfattes selve handlingen som i konflikt med bevaring, miljøorganisasjoner og trender i samfunnet. Laksen som mat er ikke nødvendigvis et behov – det kan oppdrettsfisken stå for, men det er et kulturelt og identitetsmessig behov at denne typen fiske opprettholdes (Sabau & de Jong, 2015). Man kan i så tilfelle se til litteratur innen degrowth og blue degrowth (Eikeset et al., 2018; Hadjimichael, 2018; Perkins, 2019; Pinkerton, 2017; Romano, 2012; Sabau & de Jong, 2015), hvor den neoliberalistiske tankegangen kritiseres for å ikke å bidra til bærekraft. I følge Pinkerton (2017) maner degrowth-bevegelsen i Europa offentligheten til å bringe økonomiske mål i tråd med virkeligheten og småskala fiskeriers betydning for nye løsninger, ikke bare ødeleggelser av bestander og leveområder. Forfatteren viser videre til at det er et håp om at myndighetene er villige til å beskytte fisket som ikke er tilpasset den neoliberalistiske tankegangen, men som bidrag til lokalsamfunnene og deres velferd. Menneskelig velvære er ikke nødvendigvis avhengig av økonomisk effektivitet (Pinkerton, 2017; Princen, 2005).

Med en nå økt erkjennelse og et fokus på både kulturelt og biologiske mangfold gjennom naturmangfoldloven, kan man argumentere for at sjølaksefisket som en *levende kultur* må bevares (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). For å få til dette må også sjølaksefiskerne som gruppe anerkjennes og dermed også verdiene av deres sosiale identitet og kultur. Sjølaksefiskerne er en liten gruppe, noe som allerede nå gjør det vanskelig å bringe tradisjonen videre. Dette synet støttes av tidligere studier (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). For å bevare sjølaksefiskets kunnskaper og verdier kan man altså argumentere for at den best blir bevart gjennom et fortsatt aktivt fiske (Joks, 2009; Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016) og at det er et kulturelt og identitetsmessig behov for at dette opprettholdes (Pinkerton, 2017; Sabau & de Jong, 2015).

Maktforhold og polarisering øker konfliktnivået; Ensidig forskning gir ensidige sjølaksefiskere

Der det mangler en kobling mellom vitenskapelig forståelse av konflikter, kunnskapsutveksling og anvendelighet kan forskere ha en nøkkelrolle som meningsbærere i konflikthåndtering (Young et al., 2010). Konflikten som sjølaksefisket opplever i forhold til

sine interesser og kultur, kan dermed øke deres skepsis overfor *de andre* og påvirke muligheten for samarbeide og utvikling. Det ensidige fokuset på å kjempe for sine rettigheter som synes å komme frem blant laksefiskerne, den mistroen de har til deler av forskning og forvaltning, blir dominerende, krever mye tid og ressurser og hemmer mulighetene til endring og utvikling. Maktforhold og polarisering øker konfliktnivået. Generelt viser informantene fra offentlig forvaltning og forskning til vitenskapelig kunnskap og tidligere forskning. Elveeiersiden henger seg på og viser til at de driver en bærekraftig forvaltning av elvene og at deres fiske er «samfunnsøkonomisk forsvarlig». Sjølaksefisket føler seg marginalisert og mener at all tidligere forskning blir brukt mot dem og at deres kulturelle verdi og rettigheter ikke ivaretas. På sin side hevder offentlig forvaltning til at de ikke driver med fordeling, men at de regulerer i forhold til sine retningslinjer og en biologisk forvaltning av laks. *Hvor* laksen fiskes er ikke deres anliggende, men de regulerer hvor *mye* laks som fiskes.

Dette kan relateres til diskusjonen om hvilken kunnskap som skal råde og hvilke verdier som skal legges til grunn ved forvaltning og forskning (Berkes, 2015; Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016). Siden motstanden mot forskningsmiljøet var så stor, kan dette være et uttrykk for at den forskningen som er gjort ikke har ivaretatt både sjølaksefiskets og elvefisket verdier, dermed også et uttrykk for at det sinne og den frustrasjonen som sjølaksefiskerne beskriver kanskje er rettmessig.

Konflikter hindrer ofte økonomisk utvikling (Redpath et al., 2013) og i dette tilfellet vil det ensidige fokuset kunne hindre en utvikling som gir nye muligheter for sjølaksefisket, også økonomiske. Oppfatningen av ubalanse, at den ene gruppen får fordeler, kan også være en underliggende årsak (E. Bennett et al., 2001; Forseth et al., 2013). Den store interessen for sportsfisket, hvor både representanter for offentlig forvaltning, forskning og samfunnstopper har egeninteresser i laksefisket, kan bidra til den stadig økende polariseringen i konfliktene. Sjølaksefisket reguleres ned som følge av internasjonale forpliktelser og retningslinjer, men samtidig er sportsfiskerinteressene også mye større enn sjølaksefiskerinteressene og blir dermed dominerende.

Det har videre utviklet seg en kultur for konflikter, og mange fisker for å opprettholde sine rettigheter nettopp fordi de opplever å bli motarbeidet. Kulturen hvor man tillegger *utgruppen*, forskning og offentlig forvaltning, negative egenskaper og ikke anerkjenner vitenskapelig kunnskap (Stern, 2018) samsvarer med annen forskning (Harrison & Loring, 2014; Redpath et al., 2013). Jo sterkere følelse, jo sterkere reaksjoner (Stern, 2018). Sjølaksefiskernes egen oppfatning av å være marginalisert virker å forsterke deres syn på konfliktene og fører til en sterkere polarisering i forhold til forvaltning og forskning.

Konflikten og næringsinteressene mellom sjø og elv virker å forsterke dette. Argumentet til Norske Lakseelver om at «*sjølaksefisket beskattes uten kunnskap og må stoppes*» (Pål Mugaas, 2018) blir et sterkt signal på at deres rettigheter og kultur ikke respekteres (Harrison & Loring, 2014) og forsterker *inn-ut* gruppedynamikken (Clayton & Opatow, 2003; Tajfel et al., 1979)

Opplieavtalen ga et bilde av at fisket i elv hadde en høyere økonomisk verdi enn fisket i sjø og undergravde dermed sjølaksefiskets betydning og kultur. Både sjølaksefiskernes lokale kunnskap og deres identitet ble utfordret, noe som kan hindre videre samarbeide (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016; Stern, 2018). Finansielle insentiver kan være en god løsning for å løse utfordringer, men de må også ta hensyn til begge parter økonomiske og kulturelle behov (Redpath et al., 2013). Omleggingen i lakseforvaltningen, opplieavtalen og de to undersøkelsene som ble gjort (Fangel et al., 2008; Fiske et al., 2012), skjedde nært i tid og virker å knyttes opp mot elveinteresser og forskning av flere av sjølaksefiskerne. Forskningen har gitt "argumenter" som ikke går i sjølaksefiskets favør, og kan medvirke indirekte til sterkere polarisering og sjølaksefiskernes oppfatning av å reguleres bort til fordel for en annen gruppe forsterkes. Vi får en dermed en dysfunksjonell konflikt som er påvirket av deres sosiale identitet hvor defensive holdninger hindrer samarbeid (Colvin et al., 2015; Stern, 2018).

Konsekvenser for forvaltning og utvikling av næring

Støyen som konfliktene medfører overskygger og hemmer mulighetene for samarbeide og utvikling. Den sterke motstanden mot og skepsisen til forskning som kom frem, under forarbeidet til studien, og under intervjuene var påfallende. Gruppens sosiale identitet leder til hvordan de oppfatter seg selv og hvilke normer de sannsynligvis følger i kampen for å beholde rettigheten. Grunneierretten blir det sentrale for veldig mange sjølaksefiskere. Denne konflikten blir stadig mer polarisert, dysfunksjonell og hemmer sjølaksefiskernes muligheter for endring, fornyelse og en kunnskapsbasert forvaltning.

Sportsfiske har blitt en populær aktivitet verden over og trenden for rekreasjonsaktiviteter er økende (Stensland, 2010; Stensland, Aas & Mehmetoglu, 2017). Reiselivsutvikling i elv støttes av nasjonale og regionale utviklingsprogrammer (Øian, Aas, Skår, Andersen & Stensland, 2017) og generer betydelige inntekter, som nevnt tidligere. Nye former for utvikling av sjølaksefisket, eksempelvis reiseliv, er mer avhengig av fisketid enn av fiskemengde og krever andre typer tilrettelegging og virkemidler. Med en fisketid på 10-12 dager (gjelder Trondheimsfjorden og Vinjefjorden), sier det seg selv at sesongen er kort og

at det ikke gir grunnlag for utvikling av reiselivsnæring. Dermed blir det å fange mest mulig laks det som gir best uttelling økonomisk, men med en halvering av bestandene i de siste 30 årene er det ikke lenger et «hav av laks» å fiske av. Opplevelsene med sjølaksefisket og kulturen burde kunne være attraktivt for flere å utvikle (Nærings- og Handelsdepartementet, 2012). Gjennom eksempelvis utviklingsprogrammer burde det kunne legges til rette for samarbeide mellom sjølaksefiskerne og andre aktører, som reiseliv, opplærings- og kulturinstitusjoner. Opplevelser og mat er også en viktig del av reiselivet. Villaks er en delikatesse som også burde kunne selges som et eksklusivt produkt, noe det faktisk er tatt i betraktning den begrensede tilgangen.

Stadige negative oppslag i media kan påvirke attraktiviteten og hemme utvikling av nye aktiviteter og tilbud, både i sjø og elv. Den lave rekrutteringen til sjølaksefisket kan være påvirket av konfliktnivået – både de yngre og andre sjølaksefiskere kan velge å trekke seg unna. De eldre sjølaksefiskerne er opptatt av å beholde tradisjoner og kultur – det er ikke nødvendigvis de som tenker endring og fornyelse. Kampen for tradisjonen, rettigheten og konfliktene overskygger realitetene og virkelighetsforståelsen og hemmer nytenkning, utvikling og mulighetene for de yngre å slippe til og tenke nytt.

I Melding til Stortinget nr. 14, Natur for Livet (Klima- og miljødepartementet, 2015), vises det til tradisjonelle driftsformer og tradisjonell kunnskap som får støtte gjennom Regionalt Miljøprogram. Kunne dette også være noe for sjølaksefiskets kultur? Eksempelvis at de får støtte til vedlikehold av redskaper og naust og en mulighet til å opprettholde tradisjonen, men at de slipper ut deler av fisken igjen? Til sammenligning er disse endringene innført i elv med C&R og kvotereguleringer. Dette kunne være et tiltak som opprettholder *høstingstradisjonen* i henhold til naturmangfoldloven og gi nye muligheter for sjølaksefisket, forutsatt at vilkårene legges til rette og viljen er der.

Konflikter mellom brukere og offentlig forvaltning kan undergrave handlinger og politisk vilje til problemløsning, slå negativt ut både for naturressursen og samfunnet og være en indikator på institusjonelle mangler (E. Bennett et al., 2001; Harrison & Loring, 2014). Ulik forskning har sett på strategier for å håndtere kompleksiteten i slike konflikter (E. Bennett et al., 2001; N. J. Bennett et al., 2017; Redpath et al., 2013). utfordringer er ikke nødvendigvis konflikter og uenighet kan føre til endringer (E. Bennett et al., 2001), men polarisering og dysfunksjonelle konflikter hemmer meningsfulle dialoger og mulighet til å finne felles løsninger (Redpath et al., 2013; Stern, 2018). For å finne frem til enighet må partene enes om felles problemer; med andre ord finne problemer som de begge kan enes om at er et problem og komme frem til felles løsninger. Ulike mål, syn og verdier kan gjøre dette

vanskelig og til at partene er uvillige til å involvere seg eller setter urealistiske mål (Redpath et al., 2013). Forskere kan spille en betydelig rolle i konflikter, men de har også en viktig rolle i å forstå de grunnleggende årsakene i disse (Redpath et al., 2013; Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016; Weber et al., 2014).

Utfasing av sjølaksefisket er et tema som er ppe til diskusjon (Liu et al., 2011; Miljødirektoratet, 2016; Pål Mugaas, 2019), både politisk og som direkte resultat av at sjølaksefiskerne blir eldre og en manglende rekruttering. En utfasing av sjølaksefisket vil øke oppgangen av laks og mulighetene for reiselivsutvikling i elv. Spørsmålet er da om man *ønsker* dette, om man *ønsker* å bevare sjølaksefisket som en levende kultur eller bare som en del av vår historie. I tillegg er det spørsmål om det er *mulig* å bevare denne kulturen sett i lys av nedgangen i bestandene, en stadig større fremmedgjøring og nedgang i biologisk og kulturelt mangfold. I et notat utarbeidet av Miljødirektoratet (2016) viser direktoratet til hvordan sjølaksefisket har vært regulert og hvorfor, hvilke utfordringer de ser med dagens reguleringer og alternative forslag til fremtidige reguleringer. Med nedgangene i bestandene, en aldrende fiskergruppe, den generelle tilbakegangen i småskalafiskerier og sjølaksefiskets lave økonomiske betydning er det kanskje på tide å tenke på andre forhold enn kun de økonomiske? Dette gjelder både for forvaltning og for sjølaksefisket selv.

Likevel er de økonomiske beregningene og verdiskapingen fra elvefisket kontra omsetningen fra sjølaksefisket er en vesentlig del av debatten. De er åpenbart ikke utført med samme metode og de tallene som brukes av forskning og offentlig forvaltning om sjølaksefisket er av eldre dato (Fangel et al., 2008). Selv om sportsfisket genererer større inntekter (Andersen & Dervo, 2019; Fiske et al., 2012), bør sjølaksefisket også kunne få en tilsvarende beregning.

Konklusjon og anbefalinger

Denne studien finner at sjølaksefiskernes sosiale identitet dreier seg om tilknytningen til naturen gjennom kultur, historie og tradisjoner. Verdier, opplevelser og oppvekst i nær relasjon med natur og familie. Rettigheten til å fiske og til å bevare sin levemåte, historie og sitt forhold til naturen gjennom lokal og tradisjonell økologisk kunnskap (LEK), blir en del av sjølaksefiskernes sosiale identitet. Rettigheten blir et symbol for verdiene av tradisjonen og historien. Dette viser at konflikter om naturressurser også må sees gjennom betydningen av LEK som en viktig del av sosial identitet og ikke bare knyttes til biologiske, sosiale og økonomiske forhold.

Nedgangen i laksebestandene de siste 30 årene fører til et økt konfliktnivå som kommer til syne gjennom media og i offentlig forvaltning. Marine fiskerier er i nedgang

verden over (Berkes, 2015), samtidig øker opplevelsesøkonomien (Pine & Gilmore, 1999) og fritidsmarkedet med sport- og fritidsfisket (Stensland et al., 2017). Det har vært en stor nedgang i antallet sjølaksefiskere i Norge og denne tradisjonen og kulturen er i ferd med å forsvinne. Studien viser, som forventet, at det ikke er samsvar mellom sjølaksefiskernes og offentlig forvaltnings syn på hvordan laksen best skal forvaltes. Den gir også et bilde av en kultur som er under press og et bredere bilde av situasjonen og konfliktene om sjølaksefisket. En forvaltning som inkluderer LEK kan gi politisk og vitenskapelig forståelse som er tilpasset lokale forhold, bidra til medvirkning og redusere konfliktene rundt forvaltning og regulering (Harrison, Rybråten, et al., 2018).

Resultatene viser også at maktforholdet mellom sjø og elv, lokal kunnskap og vitenskapelig kunnskap fører til en økt polarisering i denne konflikten. En tilnærming gjennom sosial identitet og LEK bidrar dermed til å forstå kompleksiteten i konfliktene og betydningen av forskning og forvaltnings rolle (Rybråten & Gómez-Baggethun, 2016; Weber et al., 2014). Konflikter er ikke alltid negative, de kan også føre til endring (E. Bennett et al., 2001). Men i følge Boulding, Buckles og Rusnak (sitert fra E. Bennett et al., 2001), er det kun når *eliten* er innstilt på å handle med marginaliserte grupper at disse endringene kan gi en positiv effekt. Eliten i dette tilfellet vil bli forskning og offentlig forvaltning - og man kan håpe at disse er villige til å bevare sjølaksefisket som en levende kultur og bidra til bevaring av kulturelt og biologisk mangfold (Pinkerton, 2017).

Begrensninger og videre forskning

Denne studien er et case-studie med de begrensninger det innebærer. Likevel gir den et bilde av et geografisk viktig område (historisk, forvaltnings- og forskningsmessig) for laksefiske i Norge. For å få mer kunnskap og ivareta sjølaksefiskets betydning for kystkulturen bør det legges mer til rette for at sjølaksefisket også i større grad tas inn i forvaltningen. Dette kan redusere konfliktnivået, heve kompetansen (LEK og vitenskapelig), bidra til nye løsninger for forvaltning og en gjensidig forståelse for bevaring. Dette kan også føre til muligheter, utvikling og bevaring av kulturelt mangfold gjennom reiseliv og lokal identitet. Mer forskning bør gjøres på konflikthåndtering av sjølaksefisket, men også av den kulturelle og økonomiske betydningen av sjølaksefiskets tradisjon for bevaring av kulturelt og biologisk mangfold. Det ville være interessant å gjøre et studie der man undersøker de yngste sjølaksefiskerne i regionen, deres tilknytning til sosial identitet, LEK og fremtidig sjølaksefiske.

Litteratur – Referanser

- Andersen, O. & Dervo, B. K. (2019). *Jegernes og fiskernes forbruk av varer og tjenester i Norge i 2018* Vol. 1605. *NINA Rapport*. Hentet fra <https://brage.nina.no/nina-xmllui/handle/11250/2580264>
- Bennett, E., Neiland, A., Anang, E., Bannerman, P., Rahman, A. A., Huq, S., . . . Clerveaux, W. (2001). Towards a better understanding of conflict management in tropical fisheries: evidence from Ghana, Bangladesh and the Caribbean. *Marine Policy*, 25(5), 365-376. doi: [https://doi.org/10.1016/S0308-597X\(01\)00022-7](https://doi.org/10.1016/S0308-597X(01)00022-7)
- Bennett, N. J., Roth, R., Klain, S. C., Chan, K., Christie, P., Clark, D. A., . . . Epstein, G. (2017). Conservation social science: Understanding and integrating human dimensions to improve conservation. *Biological Conservation*, 205, 93-108. doi: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2016.10.006>
- Berkes, F. (2012). *Sacred ecology* (3rd ed. utg.). New York: Routledge.
- Berkes, F. (2015). *Coasts for people : Interdisciplinary approaches to coastal and marine resource management*. New York: Routledge.
- Bogadóttir, R. & Olsen, E. S. (2017). Making degrowth locally meaningful: the case of the Faroese grindadráp. *Journal of Political Ecology*, 24(1), 504-518. doi: DOI: <https://doi.org/10.2458/v24i1.20888>
- Brunt, P., Horner, S. & Semley, N. (2017). *Research Methods in Tourism, Hospitality and Events Management*: Sage.
- Bryan, T. A. (2008). *Aligning Identity: Social Identity and Changing Context in Community-based Environmental Conflict* (Ph.D). The University of Michigan, Michigan. Hentet fra <http://hdl.handle.net/2027.42/58511>
- Clayton, S. & Opatow, S. (2003). Identity and the Natural Environment. I S. Clayton & S. Opatow (Red.), *Identity and the Natural Environment: The Psychological Significance of Nature* (s. 1-24). Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Colvin, R., Witt, G. B. & Lacey, J. (2015). The social identity approach to understanding socio-political conflict in environmental and natural resources management. *Global Environmental Change*, 34, 237-246. doi: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2015.07.011>
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative research and research design: Choosing among five traditions*. London: Thousand Oaks.
- Dixon, H., Igo, L. & McGuire, F. (2017). Grounded theory methodology in research. I E. Sirakaya-Turk, M. Uysal, W. E. Hammit & J. J. Vaske (Red.), *Research Methods for Leisure, Recreation and Tourism* (2 utg., s. 165-179). UK: CABI.
- Eikeset, A. M., Mazzarella, A. B., Davíðsdóttir, B., Klinger, D. H., Levin, S. A., Rovenskaya, E. & Stenseth, N. C. (2018). What is blue growth? The semantics of “Sustainable Development” of marine environments. *Marine Policy*, 87, 177-179. doi: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2017.10.019>
- Fangel, K., Andersen, O. & Aas, Ø. (2008). *Sjølaksefiske med faststående redskap i Norge i 2007* Vol. 406. *NINA Rapport* Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2561598>
- Fiske, P., Baardsen, S., Stensland, S., Hvidsten, N. A. & Aas, Ø. (2012). *Sluttrapport og evaluering av oppleieprosjektet i Trondheimsfjorden (korrigert versjon av NINA rapport 546)* Vol. 854. *NINA Rapport* Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2467753>

- Forseth, T. (2019). Målet som forvandlet laksenorge. *Villaksnytt* s. 8-9. Hentet fra https://issuu.com/millimeterpress/docs/villaksnytt_01_2019_web_pages
- Forseth, T., Barlaup, B. T., Finstad, B., Fiske, P., Gjørseter, H., Falkegård, M., . . . Thorstad, E. B. (2017). The major threats to Atlantic salmon in Norway. *ICES Journal of Marine Science*, 74(6), 1496-1513. doi: <https://doi.org/10.1093/icesjms/fsx020>
- Forseth, T., Fiske, P., Barlaup, B., Gjørseter, H., Hindar, K. & Diserud, O. H. (2013). Reference point based management of Norwegian Atlantic salmon populations. *Environmental conservation*, 40(4), 356-366. doi: <https://doi.org/10.1017/S0376892913000416>
- Forseth, T., Thorstad, E. B. & Fiske, P. (2019, 10.06). Fiske truer ikke villaksen. *Nationen*. Hentet fra <https://www.nationen.no/motkultur/debatt/fiske-truer-ikke-villaksen/>
- Frank, M. G. & Conover, M. R. (2015). Thank goodness they got all the dragons: wildlife damage management through the ages. *Human-Wildlife Interactions*, 9(2), 156. doi: <https://doi.org/10.26077/d35x-zg42>
- Goffman, E. (1982). *Interaction ritual: Essays in face-to-face behavior*: Routledge.
- Gómez-Baggethun, E., Corbera, E. & Reyes-García, V. (2013). Traditional ecological knowledge and global environmental change: research findings and policy implications. *Ecology and society: a journal of integrative science for resilience and sustainability*, 18(4). doi: <http://dx.doi.org/10.5751/ES-06288-180472>
- Hadjimichael, M. (2018). A call for a blue degrowth: Unravelling the European Union's fisheries and maritime policies. *Marine Policy*, 94, 158-164. doi: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.05.007>
- Harrison, H. L., Kochalski, S., Arlinghaus, R. & Aas, Ø. (2018). "Nature's Little Helpers": A benefits approach to voluntary cultivation of hatchery fish to support wild Atlantic salmon (*Salmo salar*) populations in Norway, Wales, and Germany. *Fisheries Research*, 204, 348-360. doi: <https://doi.org/10.1016/j.fishres.2018.02.022>
- Harrison, H. L. & Loring, P. A. (2014). Larger Than Life. *SAGE Open*, 4(4). doi: <https://doi.org/10.1177%2F2158244014555112>
- Harrison, H. L., Rybråten, S. & Aas, Ø. (2018). Hatching knowledge: a case study on the hybridization of local ecological knowledge and scientific knowledge in small-scale atlantic salmon (*Salmo salar*) cultivation in Norway. *Human ecology*, 46(4), 449-459. doi: <https://doi.org/10.1007/s10745-018-0001-3>
- Haugen, M. O. (2019). Trøndelag. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/Trondheimsfjorden>
- IPBES. (2019). *IPBES Global assesment of biodiversity and ecosystem services*. Hentet fra <https://www.ipbes.net/news/ipbes-global-assessment-summary-policymakers-pdf>
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2015). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Joks, S. (2009). Rapport om grunnlag for forvaltning av dokumentert tradisjonell kunnskap: Sámi allaskuvla.
- Keesing, R. M. (1981). *Cultural anthropology : a contemporary perspective* (2nd ed. utg.). Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.
- Klima- og miljødepartementet. (2015). *Natur for livet. Norsk handlingsplan for naturmangfold*. (Meld.st.14 (2015-2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20152016/id2468099/sec1>

- Krattum, H. F. (2019). Starter kommersiell hvalfangst i Japan for første gang på over 30 år. Hentet fra <https://www.nrk.no/urix/starter-kommersiell-hvalfangst-i-japan-for-forste-gang-pa-over-30-ar-1.14610943>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Liu, Y., Olaussen, J. O. & Skonhoft, A. (2011). Wild and farmed salmon in Norway—A review. *Marine Policy*, 35(3), 413-418. doi: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2010.11.007>
- Mehmetoglu, M. (2004). *Kvalitativ metode for merkantile fag*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Miljødirektoratet. (2016). *Utfordringer knyttet til reguleringer av laksefisket - behov for avklaringer*. Upublisert notat. Miljødirektoratet.
- Miljødirektoratet. (2019, 24.01.2018). Fangst av laks opp i sjø, ned i elv. Hentet 1. juni 2019 fra <http://tema.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/2019/Januar-2019/Fangst-av-laks-opp-i-sjo-ned-i-elv/>
- Miljødirektoratet. (u.å.-a). Laksefiske i sjøen. Hentet 9.5.2018 fra <http://tema.miljodirektoratet.no/no/Tema/Arter-og-naturtyper/Villaksportalen/Laksefiske-i-Norge/Laksefiske-i-sjoen/>
- Miljødirektoratet. (u.å.-b). Villaksportalen: Laks, sjøørret og sjørøye. Hentet 26. mars fra <http://tema.miljodirektoratet.no/no/Tema/Arter-og-naturtyper/Villaksportalen/>
- Miller, M. & Van Maanen, J. (1979). "Boats Don't Fish, People Do": Some Ethnographic Notes on the Federal Management of Fisheries in Gloucester. *Human Organization*, 38(4), 377-385.
- Mugaas, P. (2018). Ingen måtehold i fjordene. Hentet (31.5.2019) fra <https://lakseelver.no/nb/news-2018/ingen-matehold-i-fjordene>
- Mugaas, P. (2019, 10. juli). Ti viktige kampsaker for villaksen. Hentet 1. aug fra <https://lakseelver.no/nb/news-2019/ti-viktige-kampsaker-villaksen>
- Myers, G. & Russell, A. (2003). Human identity in relation to wild black bears: A natural-social ecology of subjective creatures. I S. Clayton & S. Opatow (Red.), *Identity and the natural environment: The psychological significance of nature* (s. 67-90). Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren*: Universitetsforlaget.
- Nærings- og Handelsdepartementet. (2012). *Regjeringens reiselivsstrategi, Destinasjon Norge*. Nærings- og Handelsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/destinasjon-norge/id677870/>
- Næsje, T., Aronsen, T., Ulvan, E. M., Moe, K., Fiske, P., Økland, F., . . . Sandnes, T. (2015). *Villaks og rømt oppdrettslaks i Namsfjorden og Namsenvassdraget: Fangst, atferd og andeler rømt oppdrettslaks. 2012-2014 Vol. 1138. NINA Rapport*. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2388854>
- Perkins, P. E. E. (2019). Climate justice, commons, and degrowth. *Ecological Economics*, 160, 183-190. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.02.005>
- Pine, B. J. & Gilmore, J. H. (1999). *The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business a Stage*. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Pinkerton, E. (2017). Hegemony and resistance: disturbing patterns and hopeful signs in the impact of neoliberal policies on small-scale fisheries around the world. *Marine Policy*, 80, 1-9. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.marpol.2016.11.012>
- Plous, S. (1993). The role of animals in human society. *Journal of Social Issues*, 49(1), 1-9. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1993.tb00906.x>

- Pretty, J., Adams, B., Berkes, F., De Athayde, S. F., Dudley, N., Hunn, E., . . . Robbins, P. (2009). The intersections of biological diversity and cultural diversity: towards integration. *Conservation and Society*, 7(2), 100-112. doi: 10.4103/0972-4923.58642
- Princen, T. (2005). *The logic of sufficiency* (Vol. 30): Mit Press Cambridge, MA.
- Redpath, S. M., Young, J., Evely, A., Adams, W. M., Sutherland, W. J., Whitehouse, A., . . . Watt, A. (2013). Understanding and managing conservation conflicts. *Trends in ecology & evolution*, 28(2), 100-109. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tree.2012.08.021>
- Romano, O. (2012). How to rebuild democracy, re-thinking degrowth. *Futures*, 44(6), 582-589. doi: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2012.03.019>
- Ruddell, E. (Red.). (2017). *Qualitative research in leisure, recreation and tourism*. Wallingford, UK: CABI.
- Rybråten, S. & Gómez-Baggethun, E. (2016). *Lokal og tradisjonell økologisk kunnskap i forskning og forvaltning av laks. En forstudie* Vol. 1290. *Nina Rapport* Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2418802>
- Sabau, G. & de Jong, M. v. Z. (2015). From unjust uneconomic growth to sustainable fisheries in Newfoundland: The true costs of closing the inshore fishery for groundfish. *Marine Policy*, 61, 376-389. doi: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2014.11.012>
- Sirakaya-Turk, E. & Uysal, M. S. (Red.). (2017). *Survey research: sampling and questionnaire design*. Wallingford, UK: CABI.
- Skjelde, A. (2019, 11. feb). Også kilenotfiskerne må ta ansvar. *Jakt & Fiske*. Hentet fra <https://jaktogfiske.njff.no/fiske/2019/02/ogsa-kilenotfiskerne-ma-ta-ansvar>
- Statistisk sentralbyrå. (2018). 11577: Sjøfiske. Fiskarar, etter statistikkvariabel og år: Datasett.
- Statistisk sentralbyrå. (2019a). Elvefiske etter laks, sjøaure og sjørøye. Hentet 1. juli fra <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/elvefiske>
- Statistisk sentralbyrå. (2019b, 22. november 2018). Sjøfiske etter laks og sjøaure. Hentet 1. juli fra <https://www.ssb.no/sjofiske>
- Stensland, S. (2010). Fishing Rights and Supply of Salmon Angling Tourism in Mid-Norway. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 207-230. doi: <https://doi.org/10.1080/15022250.2010.495483>
- Stensland, S. (2012). Typology of landowners in Norwegian salmon angling: attitudes towards river owner organisations and management actions. *Fisheries Management and Ecology*, 19(4), 273-282. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2400.2011.00829.x>
- Stensland, S., Fossgard, K., Andersen, O. & Aas, Ø. (2015). Laksefiske i endring - En spørreundersøkelse blant sportsfiskere som drev elvefiske etter laks, sjørørret og sjørøye i Norge 2012-2014 *INA fagrapport* (Vol. 29). Ås: Institutt for naturforvaltning, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.
- Stensland, S., Fossgard, K., Kristiansen, A. H., Navrud, S. & Aas, Ø. (2014). *Elveieernes syn på fiskerett, laksefiske og lakseforvaltning i Orkla og Verdalselva* *INA fagrapport* Hentet fra <http://www.umb.no/statisk/ina/publikasjoner/fagrapport/if26.pdf>
- Stensland, S., Aas, Ø. & Mehmetoglu, M. (2017). Understanding constraints and facilitators to salmon angling participation: Insights from structural equation modeling. *Human dimensions of wildlife*, 22(1), 1-17. doi: <https://doi.org/10.1080/10871209.2016.1199073>
- Stern, M. J. (2018). *Social science theory for environmental sustainability: A practical guide*: Oxford University Press.

- Tajfel, H., Turner, J. C., Austin, W. G. & Worchel, S. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *Organizational identity: A reader*, 56-65.
- Thorstad, E. B., Fiske, P., Staldvik, F. & Økland, F. (2011). *Beskatning og bestandsstørrelse av laks i Namsenvassdraget* Vol. 747. *NINA Rapport* (s. 1-32). Hentet fra http://www.klv.no/nyheter/bilder_nyheter/NINARap747.pdf
- Thorstad, E. B., Rikstad, A. & Sandlund, O. T. (2006). *Kunnskapsstatus for laks og vannmiljø i Namsenvassdraget* Kunnskapscenter for Laks og Vannmiljø, Namsos. Hentet fra <http://www.klv.no/kunnskapsserien.php#1>
- Vitenskapelig råd for lakseforvaltning. (2019, 21.01). Målet som forvandlet laksenorge. Hentet fra <https://www.vitenskapsradet.no/Nyheter/Nyhetsartikkel/ArticleId/4678/Malet-som-forandret-laksenorge>
- Weber, E. P., Belsky, J. M., Lach, D. & Cheng, A. S. (2014). The value of practice-based knowledge. *Society & Natural Resources*, 27(10), 1074-1088. doi: <https://doi.org/10.1080/08941920.2014.919168>
- Ween, G. B. (2017). Om lokalkunnskapens kår i forvaltningen av tanalaksen. *Ottar*, s. 34-39. Hentet fra <https://uit.no/Content/573621/cache=20182404124836/ottar3.pdf>
- Young, J. C., Marzano, M., White, R. M., McCracken, D. I., Redpath, S. M., Carss, D. N., . . . Watt, A. D. (2010). The emergence of biodiversity conflicts from biodiversity impacts: characteristics and management strategies. *Biodiversity and Conservation*, 19(14), 3973-3990. doi: <https://doi.org/10.1007/s10531-010-9941-7>
- Øian, H., Aas, Ø., Skår, M., Andersen, O. & Stensland, S. (2017). Rhetoric and hegemony in consumptive wildlife tourism: polarizing sustainability discourses among angling tourism stakeholders. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(11), 1547-1562. doi: <https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1291650>

Vedlegg 1: Intervjuguide - Sjølaksefiskere

Åpne spørsmål, men stikkord for å sikre at denne informasjonen kommer med.

- Presentere meg: Navn, utdanning, hvor jeg kommer fra og kjennskap til laksefiske
- Informere om prosjektet og hva jeg kommer til å stille spørsmål om (Masteroppgave ved NMBU. Litt konkrete spørsmål i starten, mer generelle spørsmål etterhvert hvor respondenten får anledning til å utdype svar og komme med synspunkter og erfaringer).
- Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke uten å oppgi noen grunn. Det er kun min veileder og meg selv som vil ha tilgang til informasjonen, og navn og kontaktopplysninger vil erstattes med en kode, jeg vil lagre listene adskilt fra øvrig data. Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2019, personopplysninger vil da anonymiseres (slettes). Prosjektet er meldt til NSD og godkjenning er gitt.
- Jeg vil gjøre lydopptak av selve intervjuet, dette er standard fremgangsmåte. Lydfilen vil oppbevares på egen PC og kun være tilgjengelig for veileder og undertegnede. Filen vil slettes etter prosjektets slutt. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun student og veileder vil ha tilgang til opplysningene. Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2019 og personopplysninger vil da slettes.
- Deltagere vil kunne gjenkjennes i publikasjonen; geografi, stilling og/eller organisasjon vil kunne brukes. Personene som deltar vil kunne være indirekte identifiserbare, men ikke navngis i publikasjonen. I følge NSD «vil en person være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller institusjonstilknytning kombinert med opplysninger om alder, kjønn, yrke, etc.»
- Betydning av å være med på intervjuet, tilbakemelding og resultat; Jeg trenger respondenter for forståelse av sjølaksefiskerens nåsituasjon
- Også av interesse å se hvilke muligheter og løsninger det er for utvikling av sjølaksefisket.

- Fortell «om deg selv»:
 - Alder
 - Utdanning
 - Hvor lenge har du drevet med sjølaksefiske
 - Hvorfor laksefiske – historisk
 - Leier eller eier fiskerett

- Kan du fortelle om gården/fisket, om laksefiske og historie bakover i tid

- Hvor stor er gården
 - Hvor lenge har det blitt fisket laks
 - Hvor mange nøter
 - Hva betyr laksefisket for driften på gården - økonomisk
 - Generasjonsskifte
 - Økonomisk verdi i dag og tidligere
- Motivasjon for fiske, hvorfor fisker du?
- Tradisjon
 - Økonomi/ næring
 - Naturopplevelse
 - Bevaring av kultur
 - Utnyttelse av ressurs
 - Matauk
- Hva slags drift eller næring holder du på med i tilknytning til laksefiske?
- Hva er det som påvirker/bestemmer at du driver som i dag?
- Økonomisk betydning av laksefiske
 - Foredling – marked/etterspørsel
 - Reiseliv – marked/etterspørsel
 - Salg av laks – marked/etterspørsel
 - Fiske til eget bruk/familie
 - Hobby/fritid
- Hvilken type drift, og hvor stor er driften, på gården ellers?
- Deltid/heltid?
 - Jobb utenfor gård?
 - Muligheter for arbeide/inntekt utenfor gård?
- Hva er laksefiskeplanene videre fremover, 5-10 år fremover i tid? Hva påvirker disse planene?

- Muligheter for utvikling av næring eller eksempelvis reiseliv
 - Laksebestand
 - Fisketid/reguleringer
 - Etterspørsel etter villaks
 - Hva andre fiskere gjør (fiskernaboer)
 - Kompetanse og markedskunnskap
 - Personlig interesse
 - Drift på gården/ arbeide utenom
 - Personlig helse/alder
- Hvordan ser du for deg utviklingen av laksefiske?
- For gården
 - For laksefiske generelt
 - For laksen
 - Interesse for og holdninger til laksefiske
- Hvilke alternativer er det til laksefiske for deg og hva er det som påvirker de ulike beslutningene (Hindringer og fremmere/suksessfaktorer)?
- Oppløse
 - Fredning
 - Kvoter
 - Legge ned
 - Leie/leie ut retten
- Hva mener du påvirker bestandene av laks?
- Fisketid, reguleringer
 - Oppdrett
 - Elvefiske
 - Gjenutsetting i elv
 - Forvaltning
- Hva mener du om forvaltning av laks?

- Laksebestand
 - Fisketider
 - Konflikter med elvefiske og oppdrett
 - Hva tenker du om elve- og sportsfiske?
- Har du noen innspill eller spørsmål du gjerne vil komme med avslutningsvis?

Vedlegg 2: Intervjuguide - organisasjoner

Åpne spørsmål, men stikkord for å sikre at denne informasjonen kommer med.

- Presentere meg: Navn, utdanning, hvor jeg kommer fra og kjennskap til laksefiske
- Informere om prosjektet og hva jeg kommer til å stille spørsmål om (Masteroppgave ved NMBU om sjølaksefiske).
- Betydning av å være med på intervjuet, tilbakemelding og resultat; Jeg trenger respondenter for forståelse av sjølaksefiskets nåsituasjon.
- Også av interesse å se høre deres syn om situasjonen for sjølaksefisket i et 5-10 årsperspektiv.
- Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning - NSD og godkjenning er gitt. Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke uten å oppgi noen grunn. Det er kun min veileder og meg selv som vil ha tilgang til informasjonen, og navn og kontaktopplysninger vil erstattes med en kode, jeg vil lagre listene adskilt fra øvrig data. Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12. 2019, personopplysninger vil da anonymiseres (slettes).
- Jeg vil gjøre lydopptak av selve intervjuet, dette er standard fremgangsmåte. Lydfilen vil oppbevares på egen PC og kun være tilgjengelig for veileder og undertegnede. Filen vil slettes etter prosjektets slutt. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun student og veileder vil ha tilgang til opplysningene.
- Deltagere vil mulig kunne gjenkjennes i publikasjonen; geografi, stilling og/eller organisasjon vil kunne brukes. Personene som deltar vil kunne være indirekte identifiserbare, men ikke navngis i publikasjonen. I følge NSD «vil en person være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller institusjonstilknytning kombinert med opplysninger om alder, kjønn, yrke, etc.»

1. Navn, organisasjon og funksjon/stilling
2. Egen interesse for laksefiske – sjø eller elv
3. Generelle betraktninger rundt sjølaksefiske
 - Reiseliv og turisme
4. Generelle betraktninger rundt elvefiske
 - Reiseliv og turisme

5. Hvordan jobbes det med laksefiske i din organisasjon? Hva legger dere vekt på?
6. Hvordan ser du for deg utvikling av laksefiske, både elv og sjø i et 5-10 års perspektiv? Hva er det som påvirker dette?
 - Elvefiske
 - Sjøfiske
 - Interesse og holdninger
7. Hva mener og tror du om utvikling av reiseliv og næring tilknyttet sjølaksefiske?
 - Reiseliv
 - Foredling av laksen (røyking etc)
 - Oppløseavtalen som var, og også synet på den.
8. Hva mener du påvirker bestandene av laks?
9. Hva er de største utfordringene med tanke på samarbeide, forvaltning, organisering etc...i/av laksefisket? Lokal og sentral forvaltning.
10. Konflikter; Hva er utfordringene, hvilke konflikter er det?
 - Hvordan oppfatter dere konfliktene mellom elv og sjø, innad i elv?
 - Har det noen påvirkning for utvikling av næring/reiseliv/matfiske?
11. Har du avslutningsvis noen innspill eller spørsmål du gjerne vil komme med?

Vedlegg 3: e-post mal for bekreftelse om avtalt intervju - fiskere

Bekreftelse på avtale om intervju

Viser til hyggelig samtale i dag og bekrefter med dette vår avtale for intervju den klokken Avtalt sted vil være.....

Mitt navn er Guri Dyrset og jeg studerer ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås. Jeg skal skrive en masteroppgave i Naturbasert reiseliv om sjølaksefiske. Målet for oppgaven er å se på hvilket syn og adferd dagens sjølaksefiskere har på fremtidig bruk av fiskeretten.

Selv er jeg nordmøring, oppvokst med laksefiske, både not og krogarn, og dermed passer temaet sjølaksefiske godt som utgangspunkt når jeg nå har valgt å ta en Mastergrad i Naturbasert reiseliv ved NMBU.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke uten å oppgi noen grunn.

Jeg vil gjøre lydopptak av selve intervjuet, dette er standard fremgangsmåte. Lydfilen vil oppbevares på egen PC og kun være tilgjengelig for veileder og undertegnede. Filen vil slettes etter prosjektets slutt. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun student og veileder vil ha tilgang til opplysningene. Deltagerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen. Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2019 og personopplysninger vil da slettes.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS. Deltagere vil kunne gjenkjennes i publikasjonen; geografi, stilling og/eller organisasjon vil kunne brukes. Personene som deltar vil da være indirekte identifiserbare, men ikke navngis i publikasjonen uten at dette er avtalt direkte med den det gjelder.

I følge NSD «vil en person være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller institusjonstilknytning kombinert med opplysninger om alder, kjønn, yrke, etc.»

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Guri Dyrset på mobiltelefon. (+47) 9053 4946, guridyrset@nmbu.no. Eventuelt kan du kontakte veileder Stian Stensland på mobiltelefon. (+47) 4110 3617, stian.stensland@nmbu.no

Med vennlig hilsen Guri Dyrset, masterstudent Naturbasert reiseliv

Stian Stensland, Førsteamanuensis. Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås

Vedlegg 4: e-post mal for bekreftelse om avtalt intervju - organisasjoner

Bekreftelse på avtale om intervju

Viser til hyggelig samtale i dag og bekrefter med dette vår avtale for intervju den klokken Avtalt sted vil være.....

Mitt navn er Guri Dyrset og jeg studerer ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås. Jeg skal skrive en masteroppgave i Naturbasert reiseliv om sjølaksefiske. Målet for oppgaven er å se på hvilket syn og adferd dagens sjølaksefiskere har på fremtidig bruk av fiskeretten.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke uten å oppgi noen grunn.

Jeg vil gjøre lydopptak av selve intervjuet. Lydfilen vil oppbevares på egen PC og kun være tilgjengelig for veileder og undertegnede. Filen vil slettes etter prosjektets slutt. Kun student og veileder vil ha tilgang til opplysningene. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2019 og personopplysninger vil da slettes.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Deltagere vil kunne gjenkjennes i publikasjonen; geografi, stilling og/eller organisasjon vil i noen tilfeller kunne brukes. Personene som deltar vil da være indirekte identifiserbare, men ikke navngis i publikasjonen.

I følge NSD «vil en person være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller institusjonstilknytning kombinert med opplysninger om alder, kjønn, yrke, etc.»

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Guri Dyrset på mobiltelefon. (+47) 9053 4946, guridyrset@nmbu.no. Eventuelt kan du kontakte veileder Stian Stensland på mobiltelefon. (+47) 4110 361, stian.stensland@nmbu.no

Med vennlig hilsen Guri Dyrset, Masterstudent Naturbasert reiseliv

Stian Stensland, Førsteamanuensis. Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås